

MALONYAY DEZSŐ
TANULMÁNYFEJEK

BUDAPEST 1891.
RÉVAI TESTVÉREK
KÖNYVKERESKEDÉSE ÉS KÖNYVKIADÓHIVATALA

A mű elektronikus változatára a Nevezd meg! - Így add tovább! 4.0 Nemzetközi (CC BY-SA 4.0) Creative Commons licenc feltételei érvényesek. További információk: <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/deed.hu>

Elektronikus változat:
Budapest: Magyar Elektronikus Könyvtárért Egyesület, 2017
Készült Sólyom László köztársasági elnöki támogatási keretéből.
Készítette az Országos Széchényi Könyvtár E-könyvtári Szolgáltatások Osztálya
ISBN 978-963-417-169-0 (online)
MEK-15746

TARTALOM
VÁRJÁK.
FUGA MORTIS.
A BOLDOG EMBER.
A HALÁL ELŐTT.
A MOGYORÓ.
MEDDIG?
AZ UTOLSÓ ÁLLOMÁS FELÉ.

Petelei Istvánnak

VÁRJÁK.

Édes Leány!

Jőjjön velem, elviszem haza, csöndes, hófödte kis faluba. Ott vagyok én kis király!...

Reggel tizenegy órakor hallom, hogy csittítják a másik szobában a hangos szavú cselédet, mert: «A fiam alszik!» Csak suttogva szabad a beszéd s ime, aggodalmas lassan nyílik be az ajtó, hogy a mint fölkelek, áldott ölelő karok kívánnának «jó reggelt!»

A jóságos kis öreg asszony párnákat rakna még oda is, a hova nézek. És nem hallok semmi egyebet, nem érzek, nem látok semmi mást, csak sok, sok szeretetet.

Ő az ágyam szélére ül, száraz sovány ujjaival babrál a hajamban és én meséket hallgatok. Mese itt minden és az eleje, a vége, a mesékben a «minden» én vagyok. A hány percz az életében, minden sóhajtása és mosolya, a hány csepp könye, ugyanannyiszor csak én - «az én aranyos drága fiam!» A szép, a bátor királyfi vagyok én, a kire bűbajos tündérkisasszony vár, valahol egy gyémánt sarkon forgó, elátkozott kastélyban. Majd csak egyszer rátalál s édes csókkal költi mindörökké tartó boldogságra... Aztán jövünk ide, haza, ketten.

És úgy dicsekedik, úgy nagyozol a fiával, azt akarja, hogy az egész világ irigyelje őt - értem.

Néha panaszkodik, régi dolgokat emleget, jó módot s már majdnem sírva fakad. Emlegeti a nagy várost, hol a sok rossz ember...

- No de minek szomorítsalak, csakhogy itthon vagy. Majd beküldöm az «embert».

Ő kimegy s jön be egy deresedő ember, a ki szeretne roppant mord, roppant marczone lenni, a tekintély kedvéért.

- Hát ilyen sokáig kell henteregni, úrfi? Lusta kölyök!

De szeret beszélgetni már ő is, nem ül ugyan az ágyam szélire, de közel húz egy széket s kurtán pőfékel szakállasodó pipájából. Szidja egy kicsit a pipát, hogy bűdös, szidja a komisz dohányt s szid egy kicsit mindent, hogy bezzeg sok bajuk van ezeknek itt az ő pipájával, akárhova tegye le, mindig félrerakják. Azt mondják bűdös.

Igérem, hogy majd én veszek neki egy másikat.

- No, majd te veszel ám! Azt leshetem én, hogy te vegyél nekem pipát! Jut is eszedbe neked! -

- Lassan mégis belenyugszik és persze panaszkodik rémitően a sorsra, pörbe száll a czudar étellel, ezen közben szid engem is, mint a bokrot, hogy lám, nem megyek semmire, mert pokolba azzal az irka-firkával! Meg hogy én tulajdonképen ő velük se törődöm már, nagyságos úr vagyok én már, de szerencsére soha se lesz belőlem semmi!

Ezalatt pedri a deres bajuszát s lopva rám-rám pislog.

Viszont beszél az asszonyi gyöngeségekről, mert az rontott el, ő rontott el engem.

- Bezzeg, ha az én akaratom szerint történt volna, ha én nevelhettelek volna!!... No de beküldöm, úgy se tud hová lenni mióta megjöttél.

Jön, sietve tipeg be az asszony.

- Miket beszél össze-vissza ez az ember! Azt mondja, hogy nagyon megnőttél, meg hogy milyen ember lettél. Behivom, jó!... Nem vagy éhes, mit csináljak reggelire? Bizony már nemsokára ebédünk is, mit szeretnél ebédre? A csirkepörköltet mindig szeretted.

Furcsa két ember s olyan szokatlanok, csaknem idegenek nekem.

A tegnap még fénylő fekete hajú férfi milyen gubbadt, szürke, szigorú arczáról hogy elmúlt minden indulat s milyen fáradt, imádkozásra szorult öreg asszony a másik. A tegnap még iparkodó, jó módu emberek, ebben a redves, mezővárosnak csúfolt faluban, olyan henye szegények ma.

Délután levetem a divatos szabású ruhát és csizmát húzok. Így jobb itt. A kályha köré ülünk, «Muszka» kutya a lábamhoz fekszik és beszélgetünk. Nagyon sokat beszélgetünk.

Nagyon sokat beszélgetünk és szeretnék már mindig itt maradni. Hát ne legyen a tegnap és mire várni a holnapot, - mindig csak így legyen, a ma tartson örökké.

De nem tart.

Pedig lám, megvan itt minden, a mire hej sokszor vágyik az, a ki odakint él.

Van csend.

Reggelre frissen esett nagy pihés hó borít be, a meddig ellátsz, messze, mindent. A levegő tiszta és üde, mint egy gyermek lehelete s csak egy-egy kutyaugatás hangzik nagyon élesen, talán valamelyik tanyáról. A fák se csupaszok az udvaron, az ágakon vastagon fekszik a fehér hó és sehol semmi foltos, semmi rozszant vagy ódon, - födelet, kerítést, betaposott virág meg gyümölcsös ágyakat, hepehupát az úton, a bántó színeket, a sárgát, a hervadót, aszottat és elkorhadtat, mindent eltakar, hattyú pelyhénél fehérebb hó borít.

Van békesség.

Reggelre kialussza, elfelejti a tegnapi boszúságot az, a kinek volt, nem tartogatják, nem simítgatják, mert hamarosan elintézték; ha olyan volt, hát egy kis káromkodással, talán ütéssel - de nem marad abból reggelre semmi.

Van szeretet.

Szereti itt egymást mindenki, a nélkül, hogy tudnának róla: úgy összetartoznak, úgy egymáshoz illenek, hogy nem is érzik.

És áll az idő.

Nagyon tudják őrizni a multat; csak ha a véletlenség lökdösi őket néha, lassan-lassan előre, mert maguktól inkább csak visszafelé járnak. Mintha a sírja szélére születnék itt mindenki. A nappali szobában az a bizonyos zöld garnitúra, - mennyi fáradságos gondozás mentette meg a zöld huzatot a sárgulástól! - most is éppen olyan, mint régen, mikor nem volt szabad a gyerekek ráülni. Fehér vászonzólyák voltak rajta örökké s nagy ebédes nap volt, kedves vendég jött, ha leszedték a zólyákat. Most is leszedték és úgy kívánják, szinte követelik, hogy én mindig ott üljek! Pedig a rokokó merev székeken - egykori bálmatom tárgyai! - most tapasztalom csak, hogy milyen kényelmetlen ülés esik. Ott fogadok a zöld garnitúros szobában. Mert a mi öreg cseléd, bejáró munkás, hízogó, jóskodó vén asszony csak megfordul az udvaron, az mind behívatik s engem megmutatnak neki.

- Ugy-e?!...

No azt gyönyörűség nézni, hogy mekkora hűség fér el egy csepp asszonyban. Mindenkinek látni kell azt, hogy én az övé vagyok, hogy joga van egészen közel simulni hozzám, a fejemet a kezeibe venni és becézni, simogatni, dédelgetni annyi gyöngédséggel, a mennyivel csak szerelmes leánya tud bánni megüszött, bóbítás, fehér galambjával.

Szüret most minden embernek, a kerülő kap egy pohár bort, a cselédet se szidják, ha botlik. Én szivart kapok. A legjobbat hozza, mordul kínálván a szigorúskodó ember.

- Hoztam szivart!

Persze nézi a hatást. Hogy ízlik a szivar?... Ravaszul mosolyog a bajusza alá, - no illet se pipázol másutt, te gyerek!... A szivar infámisan rossz, bűdös és nem szelel. Sok élvezettel szívom. Hogy szeretné, ha megdicsérném! Nem teszem csak azért se. Menten leszid érte és így is jó, mert látom, hogy hisz úgy szeretne perlekedni velem, kötekedni akármért, csak egy kicsit, mert most rögtön elvész a tekintély és - kénytelen lesz megölelni ő is.

Megyünk aztán gazdaságot nézni az udvarra, tágas nagy istállót, melyben üresek az ólak, de hát a helyett elmondatik, hogy hány lóra van itt hely. Sok lóra. Ott a hátasoknak külön széles állás, itt a szilaj ménnek magasan kerített akol, - persze majd egyszer teli lesz ez az istálló!... A szomszéd kis istállóban két honvéd ló ropogtatja a rázottat. Látom, hogy nagyon békés természetű kabalák, de azért hallok ám rémes történeteket, hogy milyen szilaj néha, milyen tüzes az az almás, ha neki fog.

- Az ember - ezt az asszony mondja némi dicsekedő rettegéssel - hajtja, mert a kocsis nem is bír velük.

A kocsis a sarkunkban, vakargatja az üstököt s mint bizonykodik nagy áhitattal, hogy: az ám, instálom, az ám! Fortélyos ló! Szépen tartom őket, akárcsak két kanári madarat.

- Lásd, ez az almás már esztendőre a mienk lesz, letelik a hét esztendő tartás. Milyen jó lesz!

- Biz én menten el is adom a dögöt! - fenyegetődzik az erős ember, a ki úgy elbír ezekkel a szilaj csikókkal.

- Az kellene még csak! Mert látod-e, ő mindent el akar adni, a mi nekem tetszik. Ugye fiam, mondd, úgye neked is tetszik?

A kamarák, a szénás padlás, meg ott a másik padlás, a kert, a tágas bokros udvar - - szép, hát nem szép?!... És a ház, benne öt szoba, nagy szobák, kettő be is van bútorozva, a harmadikban a zöld garnitúra és a tükrös sifon, egy két táblája meg is van repedve... Az egész czókmókért nem valami nagyon ígérnének licitáczió a zsidók. De azért mindez nagyon szép és nem üres nekik most.

Sok vitatkozás után kiválasztunk egy szobát, azt ott a faoszlopos tornác végén, közel a kerek kúthoz.

A szoba ablaka a szőlővel beültetett dombok felé néz és nagy, bogos szederfa van előtte. Most tél van, a vén fa csupasz. Hej, de én el se tudom ám képzelni, hogy micsoda szép lombos fa az nyáron! Ez lesz majd az én szobám, mert én már ezután nagyon sokszor jövök haza, minden évben haza jövök. Hová is mennék másüvé? Ugy lesz, várnak is, ők minden évben várnak ezután... Két nagyon öreg ember, szegény ember, a kik immár nem félnek az élettől és sok, sok évig akarnak élni még.

A tükrös sifonban sok fényes ódonság, porcelán figurák, mutácziós piros czukortojások, bársonyos gyűszű-párnák és arczképek közt egy Makart-formájú arczkép van első helyre támasztva. Egy nagyon szép leány arczképe, felső-magyarországi viseletű babos szoknyában, kurta pitykés pruszlikban, vállaira omló hajjal és csupa izzó élet volt az ajkain, mikor ez a kép készült.

- Tépjük össze ezt a képet!

Ijedten néztek rám, csaknem szemrehányólag. Hogy összetépjük azt a képet...

Hát mit is tudnak ők itt arról, a mi odakint történik? Hogy ezt a leányt, a ki szegény volt és nagyon szép, puha phaetonban telivér paripák röptik most, pedig az ajkai se ilyen duzzadtak már és kissé lilásak is.

Az arczképnek a hátsó lapjára, régen, akkor, még meggondolatlan gyermeki kezek irtak valami czifrát. Egyszer itthon felejtettem, ők megtalálták, az enyém volt, hát azóta őrzik. Pedig talán nem is szabad ilyesmit itt tartani, ebben a levendulaszagu, tiszta sifonban!...

- Tépjük össze! Rossz kép ez, majd küldök másikat a helyébe.

Vonakodva adták ide. Hogy lehet egy ilyen, egykor kedves képet összetépni!?

Összetéptem, de nem hiszem, hogy össze ne szedték volna a foszlányait. Hej de azóta, hogy várják ők helyébe az ígért másikat!

Elküldjük, ugye Édes Leány?

FUGA MORTIS.

Dencs Ottó úr meg akar halni, mert így határozta és mert így kénytelen vele. Meg délig fog halni, alighanem még ma este, de holnap bizonyosan. Már is szinte elkésett, de van ebben a tétovázásban, ebben a készülődésben valami izgató, pokolian gyönyörűséges, - leszámolni az étellel a rideg kétszerkettő szerint s aztán karonfogva sétálni a halállal a lehető legeslegutolsó pillanatig. Mindent úgy csinál az ember, úgy él, úgy beszél s mulat, mint a ki bizonyosra vár még sok holnapot.

Pedig holnap... Holnap már felfújhatják az egész világot!

I.

A díszelnök, ki éppen nem szégyenli magát se ezért, se azért, hogy ő egyszersmind országgyűlési képviselő is, - ékes szónoklattal és a szokásos parádéval nyitja meg a gazdasági és állattenyésztési kiállítást.

Kissé orrhangon és lehetőleg szárazan iparkodik elmondani a mondani valóit. «Ő reális ember, nem szeret speechelni, hanem tenni kell! Mert igaza van Labulaynek, ki a tettekről szólván, stb... A kik lendületet, rethorikai szépségeket akarnak keresni az ő szavaiban, no ugyan csalódnak! Eszméket ad ő, az irányt jelöli ki, hogy tessék uraim ezt, meg ezt tenni, csak tenni uraim sokat, lám Toqueville is jól mondja, szólván egy nemzet kötelességeiről, hogy soha az a nemzet stb...»

Idegesen löki helyre lecsusszanó czvikkerét és reálsan folytatja a külföldi, főként a dicső angol viszonyokról, az export fontosságáról, a közgazdaság, de kivált elhanyagolt mezőgazdaságunk terén keresztül viendő óriási horderejű reformokról s miután hazafiúi örömmel «körültekintett» az ezúttal is kiválóan sikerült kiállításon, - a hivatott és kiváló államférfiú megnyitottnak jelenti ki a gazdasági és állattenyésztési kiállítást.

A lovak nyerítenek, egy első díjas hízó neki eresztí a hangját, kukorékolnak a kakasok, - s mindenki siet gratulálni a képviselő úrnak, ki csak szürke kabátban, úgyszólván az íróasztala mellől, az eszmék és irányok műhelyéből szaladt ide néhány perczre, mert tenni kérem, csak sokat, sokat kell tenni uraim!

Már vagy a hatodik embernek ismét meg részleteket az iménti beszédéből és szóról-szóra, bár bocsássák meg neki ha szalmázott, de csak úgy jöttében az úton kapkodta össze a miket mondott. Nem csoda, a municipiumok, alig tudja mihez fogjon! Lassankint elfogynak körülr a gratulánsok, de ő délig is, mindig tud csípni magának valakit, a kivel kezét szorítson, eszméket és irányokat beszéljen, meg hogy milyen pompás, napos idő került a kiállításra.

- Ah kedves Dencs! Gratulálok, önnek kell, hogy gratuláljak, nagyon szépen sikerült, nagyon szépen!

Sírig tartó kölcsönös elismerést szorítanak egymás markába. A képviselő úr azonnal a közgazdasági reformokat szedi elé s Dencs Ottó, az egyesület igazgatója is tetszik magának helyzete fontosságában. Egy pillanatra még humorosnak is találja, hogy ni, ő most a kisbirtokosokat különösképen érdeklő törvényjavaslatokról készül véleményeket cserélni, pedig holnapután már nagybirtokos lesz ő, mind az övé lesz az a föld, a mit fölibe hánynak... Egyébként szentül meg van győződve róla, hogy senki semmit észre nem vesz rajta abból, a miket gondol.

A képviselő úrral karonfogva járják be a kiállítást. Évek óta, minden augusztusban, ez volt életének a legfontosabb pillanata. Eleinte egy diskkrét kis piros szalaggal, a rendezőségi jelvénynyel, később a legfelsőbb helyről kapott elismeréssel a gomblyukban, évről évre több aplombbal képviselt ő itt, ezen a szép, mozgalmas napon. Arra született, hogy reprezentáljon. Öles ember, széles vállalai, a magas homloka, a zárkózottsága, mely alá annyi jelesség lehet begombolva, meg az a rettenetes fontosság, melylyel véleményeit szokta nyilvánítani, mind úgyszólván praedestinálták arra, hogy képviseljen. Soha még gazdasági egyesület gyűlésén úgy nem csengetett senki, igazgató olyan méltósággal még nem enuncziált mint ő, mondván: - van szerencsém tehát a mélyen tisztelt előttem szóló véleményéhez csatlakozva, ezennel kijelenteni...

Tud bánni az emberekkel, - ez volt róla az irányadó körök véleménye mindig és ez elég. Dencs Ottó maga se tudja hogyan, de beetalálta magát mindenbe. Tudott méhészlenni, ha a méhekről volt szó és lelkiismeretfurdalás nélkül értekezett a cukorréparól, ha annak az okszerű termesztése került szónyegre. Ha véletlenül nem a gazdasági egyesület, hanem például egy Szent-Antal társulatnak vált volna az igazgatójává, csakolyan fontossággal értekezett volna az erény okszerű tenyésztéséről, mint a cukorréparól.

Bemennek a lóaklokba, ott van a legtöbb ember, mert a lovakhoz érteni, azok iránt érdeklődni az előkelőséghez tartozik. Nincs az istállóban soha se bűdösség, mert az «Sportsgeruch». Alig férnek el s olyan zsidaj van ott, hogy csoda, ha a szegény ártatlan lovak meg nem bolondulnak tőle.

A zűrzavarból, patkódobogásból, angol műszavakból kiválik egy-egy éles hang, kaczagás, hogy «lefőztem!» «atropinnal a szemeit», «becsületesemre!»... Néhány mágnás hevesen kupeczkedik egymással s a nagy közönség lopva csodálja ezeket a született lócsiszárokat, kik talán a saját családfájukat se tudják olyan bizonyosan, mint a milyen sebesen hadarják le lovaik pedigreeit.

- Kancza csikóval, a kancza arab, a csikó angol, apja Dárius angol félvér, anyja Alugresz, anyja arabs-angol vér, pej, jegy nélkül, öt éves, hat hónapos. Két ezerre ha kell, jó!

- Pokol, hogyne! Kétszer meghajtom belédöglik az eleje -

- No mi? Nézd meg jól!

- Gyenge no!

- Ilyet! De kérlek! Nézze Dencs úr, maga jól ismeri ezt a dögöt. Feri tavaly kanterben vitte be, mi?

Dencs is bizonyítja, a képviselő urat nem kérdezték, ő is bizonyítja, hölgyek is jönnek a kik bizonyítják s ott körül mindenki mohón lesi a vásárt, megjegyezvén: - apja Dárius - a báró urnak milyen bő a nadrágja! - anyja Alugresz! - a gróf úrnak tegethof-kék a máslija fehér pettyekkel, - az eleje gyenge, - atropinnal a szemeit...

- Ezernyolczszáz kell?

- Egy garassal se olcsóbban!

Milyen komolyan, milyen kitartással alkuszna! Most megesküszik a becsületére, hogy nem teheti, nem adhatja; kártyán, egy jó szóért, egy kellemes mosolyért tizszer annyit vet ki gondolkodás nélkül, de a lovát megbecsüli s az édes testvérének se adja alább.

Dencs Ottó meg ezalatt rájön, hogy még se tudja ma úgy viselni magát, mint azt előre hitte. Szórakozott, összetéveszti az embereket, egy kis zsidó hírhajásznak a notabilitásokkal szemben használt módon emel kalapot s rajtakapja magát, hogy egyáltalában nem a szokott

méltósággal, de sebesebben és majdnem mindenkinek önkénytelenül ő köszön előre, mintha csak le akarná őket kötelezni ezzel az alázatossággal, melyről nem tehet.

Terhére van itt lenni. Hát ezért várt ő máig?... Talán nem is ezért várt... Úgy jön neki, hogy most azonnal surranjon ki innen, senki észre ne vegye, siessen haza és végezzen...

Nem megy. A nagy faakol tetőgerendái közt hosszú aranyos csíkban süt be a nap, a zaj, a sok ember, a mozgás - és ő úgy érzi most itt magát, mint nagy emberek vidám társaságában az álmos gyermek, a ki nem mer bemenni a sötét hálósobába. Máskor pedig szívesen itt töltötte volna akár éhesen is az egész hosszú napot, hogy mindenki lássa, hogy mindenkinek megmutassa magát, - ma érzi még a háta is, ha nézik. Vannak pillanatok, a mikor meggörnyed és elkapja tekintetét a szembe nézőről, azután meg összeszedi magát s farkasszemet néz minden-kivel.

Hisz csak egy ember sejthet még valami bizonyosat a gyalázatból, az egyesület titkára. De attól nincs mit tartani az utolsó pillanatig, - a bukásig. Olyan bizonyos, hogy az addig hallgat, mint a milyen bizonyos, hogy azután az lesz az, a ki a lehangosabban, minden kimélet nélkül mocskolja majd. Tud bánni vele is, elkápráztatja, vakmerően, lenézőleg, mint az állatszeliidítő, a ki egyenesen áll ki a fenevadai közé, mindig szemközt s azok a fogaikat csikorgatva, de behúzzák a farkukat, - hanem ha szabadulni akar közülök, ugyan sietve csapja ám be maga után az ajtót, mert a sarkába kapnak. Csak a míg az ígézet tart, a míg hiszik, hogy ő az erősebb, addig félnek, nem mernek mocszozni és birhat velük.

Tehát mindvégig szemközt állva! Így ugrik ki a kalitkából. Így kell bánni az emberekkel, így!!

Ime jön a titkár.

Azonnal észre vette őt Dencs a mint belépett az akolba; a sok ember közt, mégis azonnal meglátta, megérezte - ez engem keres!

Ma pedig jelentősége van mindennek, ma semmi se olyan mint máskor.

A titkár hivatalos buzgalommal törtet keresztül a közönségen és vizsga szemekkel keresi az igazgatóját, a ki egy nyeregtartó állvány mögé húzódik előre s onnan lesi, onnan tanakodik, hogy - ez az ember engem keres, ni milyen erősen keres!... Most elmosolyodott, máskor nem így szokott mosolyogni... Talán észre vett?... Elbizakodott, konfidens mosolygás ez... Hogy én bújkálok előre!...

Beleizzadt ebbe az okoskodásba, mintha futna s most lihegve, elszántan megáll, a csapásra emelt korbács alá tárja a mellét. Hevesen, kihívóan szólt a titkárra.

- Engem keres?

Az is megdöbben egy kicsit.

- Igenis. Összeírtam a jury határozatait.

- Elhozta?

- Igenis. Azt méltóztatott mondani, hogy a lakásán keressem föl vele az igazgató urat, ott majd át méltóztatik adni.

Dencs Ottó megint úgy meggörnyedt.

A titkár alázatosan és halkabban folytatta:

- Körülbelül hat ezer forintot szavaztak meg. De itt parancsolja -

Ez az ember már szivességet akar tenni, kiméleteskedik, figyelmeztet, hogy menjünk innen a sok ember közül, a hol mindenki hallja a mit beszélünk... Figyelmeztet, hogy talán nem lesz azt jó mindenkinek hallani... Megaláz, de még fél tőlem a gazember, kész az érdekeimet szolgálni, kínálja magát, de úgy, hogy lekötelezzen vele... Csak egy két jó szó kellene neki... Eh, hát mit bánom én, semmi szükségem se lesz rá már holnap...

Mialatt így azon tusakodik, hogy átengedje magát neki, hogy tűrje a bizalmaskodását vagy pedig fricskázza le magáról, - már önkénytelenül engedelmeskedik neki s megy vele a kijárat felé.

Élénk, mozgalmas kép fogadja őt odakint. Az emelvényen cigányok muzsikálnak és szép, előkelő közönség vidáman csevegve sétálgat, meg ácsorog a lombos platánok alatt. Az eladásra szánt ügető fogatokat is jártatják már fel s alá, a türelmetlen lovak idegesen kapkodják a fejüket s jóízűen csörög fogaik közt a zabla. Süt a nap, színes minden s őt egyszerre öten is köszöntik. Kiválik a sok ember közül egy fehérruhás fiatal hölgy. Kifeszített halványpiros napernyő selymén át pazarul ömlik rajta végig a napsugár, mosolyog a köntöse is, a virág a derekán és a szalagjai, és ő maga is igézően mosolyog...

Dencs Ottó kiegyenesedik, ismét megtelik a tüdeje friss levegővel, kifeszülnek az izmai, - ah, mégis csak érdemes volt várni!

- Mit akar?

A titkár összevissza beszél, hogy mikor fizetik ki a díjakat? Hogy fent a lakásán is kereste az igazgató urat, ő nagyságának az igazgatónének is mondta milyen sürgős, hogy a pénztárnok... a kézi pénztárból kell mégis fizetni... Dencs Ottó türelmetlenül szól közbe:

- Mi lelte? Mit kapkod így összevissza?

- Hat ezer forint - ismétli a titkár zavartan.

- Tavalý is körülbelöl annyi volt. Délután majd beváltatom az aranyakat. Úgy négy óra felé jöjjön fel hozzám.

- Igenis.

Alázatosan köszön s mint a kit kiutasítottak valahonnan, lehorgasztott fejjel kullog el a titkár. Az igazgató mégis csak ügyes ember, de ugyan hol veszi most a pénzt hozzá?... A kézi-pénztárban nincs.

Egy szemhunyorításnyi kis ideig ő is meggondolkozni valónak találja ezt a hat ezer forintos ígéretét, de lerázza. Most nem akar erre gondolni, csak még délig ne. Van addig vagy három negyed óra még.

Ezt a három negyed órát a búcsuzóra fordíthatja s a mi romantikus hajlandóságai vannak, azokat értékesítheti ez alatt, istenveledet mondhat a kiállításnak.

Benéz a kevésbé látogatott helyekre, a polgári répák és almák közé, a lassúakat lépő, higgadt vérű, kevés szavú gazdák és szakképzett pomologusok közé, a kik egymásnak a nagy irigységére rakták ki a mammuth répákat s naphosszat elgyönyörködnek az almákban. Kiki a saját termésében. Hja, ezt nem értik azok, a kik csak úgy hebehurgyán neki mennek a leg-szebb batulnak, irgalmatlanul nyúzzák le a héjját s eszik közönyösen. Minden almáért vétek. Az igazi pomologus nem is szereti az almát, felrakja a széles vállú kredenczre s egész télen mosolyognak egymásra, az aranyos alma és a pomologus. Az alma azonban előbb elrohad, elrohad a legszebb batul is. Nagy tisztesség az, ha valakinek sajátkezüleg adnak itt egy almát ezek a szürke emberek. Dencs úr szokott kapni, ma nem kap. Talán csupa véletlenségből, talán ha tovább maradna itt, kapna ma is. De azért ma ez is jelent valamit!

Mindennek jelentősége van ma, a mit ő magyarázhat, a mi felett okoskodhatik. A phyloxeráról beszélnek s ő is hozzá szól. Nagy reverentiával hallgatják ki, nem is szólnak ellene, de mintha az látszanék rajtuk, hogy «jobban tudjuk mi azt»!

Ez feszélyezi, szeretne pedig fesztelen lenni, de nem tud, nem kapja a hangot, melyre kinyílnak az e fajta emberek. Most érzi, hogy milyen felületes, nem ért se a phyloxerához, se a répához, - és ezek a halkán beszélő, modortalan emberek sokat nem tudnak ugyan, de a mit tudnak, azt csak úgy megbecsülik, mint odaát a mágnás a lovát s csak egymás közt szeretnek arról beszélgetni.

Könnyű innen kimenni visszanézés nélkül.

Odamegy a hol legtöbben vannak s elfogja Ránky Farkas, a legvidámabb úr itt a kiállításon.

- Képzeld, mit álltam ki! Te ember, minek eresztitek ti be ide a professorokat? Írjátok ki legalább, hogy bejött, tudja magát az ember mihez tartani. Az imént megcsípett egy s alaposan tönkre tett. Híttam a lovakhoz, hogy majd ott rásózom valakire, de azt mondta, hogy ő ma csak a gyümölcsféléket «tekinti» meg s holnapra «határozta a lovak megtekintését». A képeket is így nézi, a melyik nap tájképet néz, az nap nem néz genret. Alighanem külön eszi a salátát is! Hogy mind salátát egyék módszeresen. Van itt két Princ-Paris fajta deres, szeretném őket elcsaklizni. Adnék értük két tuczat professort.

Dencs úr segít neki alkudni s ezen közben bőséges alkalma nyílik megtudni, hogy micsoda pompás vadászlovak vannak Tamás bárónak, kurta testű, kis Lipiczanerfélék, de bírják mint a fene!

Dencs urat is szívesen látják az őszi falkázásra.

Tehát itt is a holnapot juttatják eszébe! Hogy ő majd nyulat kergethetne holnap!

Megköszöni s hallgat.

Ha ezt mondaná: «báró képzelje csak, én holnap itt hagyom ezt a világot Lipiczanerestől, nyulastól, mindenestől, köszönöm szépen a szíves meghívását, de én holnapra főbe lövöm magamat!» - vajjon elcsodálkoznék a báró ur?! Talán tetszenék is neki, hogy ilyen hidegen veszem a dolgot.

Aztán azt kérdezné, - hogy miért kedves Dencs úr?

«Azért, mert bizonyos pénzek, melyek az én kezeim közt voltak, nincsenek a kezeim közt.»

No ez megtörténik az emberrel, de hogy esett meg önnel ez a szerencsétlenség?... Mit felelné erre?... Segítne rajta a báró úr?...

A báró úr pedig nagyon kedves ember.

- Megyünk? Nem megyünk hazafelé kedves Dencs?

- Nagyon köszönöm, épen menni akarok.

Csak egy kicsit még, mert íme a báró (bocsánat kedves Dencs!) valamit akar mondani Friednek, a kupecznek, (nézze csak barátom! Fried! hallja csak!), de mindjárt mehetünk, igen?

És Dencs úr mindjárt fel fog ülni a báró gíggjére, mellé, a bakra s pompás, hosszú trappban mennek be a városba, együtt. Az emberek megfordulnak utánuk, ők meg roppant komolyan ügyelik, nehogy felcsapjon galoppba valamelyik ló.

Itt marad a kiállítás, a fellobogózott pavillonok, az előkelő jury, a szép mosolygó közönség, a tarkaság, minden itt marad és ő soha, de soha ide vissza nem jön többé, a báró úr sárga gíggje elviszi innen csinos, hosszú trappban örökre.

II.

Egy mód talán volna még!

Ebéd után ezen az egy módon gondolkozik Dencs úr. Az ebéd nem ízlett, alig váltott egy-két szót a feleségével, a ki folyton úgy nézett rá az ebéd alatt, mintha valami mondani valója volna. Nem ízlik most a szivar se. És izgatott, leül, fölkel és járkál, pedig minden áron nyugodt szeretne lenni. Valahogyan, de tetszenék magának, ha nyugodtabb volna most.

Virzsiniát szokott szívni. Elővesz egyet, kihúzza belőle a szalmát s a szivart leteszi az asztalra. Mindezt szép nyugodtan végzi. Lassan gyufát gyújt s meggyújtja a szalmát. Kékes lángra lobban a szalma s ő a fölött égeti a szivarját. Mert a virzsiniának az eleje bűdös, ott van összezsirizelve, egészségtelen is. A cigány jut eszébe, a kit akasztani visznek s lefűjja a sörről a habot, mert az nem egészséges! - Tetszik ez az ötlet Dencs úrnak és most különösen sok az ötlete. Van köztük érzékeny is, például az a lassan hamvadó szalmaszál a kezében, a mint áthalad rajta a láng, nyomán vékony izzó sodrony marad, mely sebesen összekunkorodik s lassankint, lassankint feketedik hideg, egy kis leheletre szétomló hamuvá... Milyen hasonlatos ez a dolog az élethez!... Ámbár ritka ember, a ki csak valaha elrántott egy szál gyufát, hogy ez a hasonlat eszébe ne jutott volna. Milyen kopott poezis!

A szivar pompásan szelel. Talán az utolsó?!...

Ezen aztán ismét érzékeny elmélkedés kerekedik, de Dencs úr megszokta ebéd után aludni egy kicsit és csodálatos, daczára a tragédiának, melyre készül, a szokott álmodás jelentkezik.

Leheveredik tehát a bőrdíványra, - mert az ő dolgozó-szobájában, valósággal puritán módon berendezett dolgozó szobájában, csak egy egyszerű, ámbár puha bőrdívány van, - s minden erős elhatározása daczára, ismét azon az egy módon gondolkozik.

A mód a következő:

Most összeszedi magát s bemegy a feleségéhez. Igen, bemegy a feleségéhez. Az a sovány, igénytelen, csendes asszony mit szólna?... Hallgatna, az undorodásig hallgatna most is. Ő beszélne. A legegyszerűbben, egyenesen a dologra térne, mellőzve minden kerülgető bevezetést.

«Asszonyom» - azaz nem így! «Irma, én ma főbe lövöm magam.»

Képes volna nem hinni.

Ezelőtt nyolcz évvel, mikor az első váltót aláírta a férjének, még elhitt vakon mindent. Csak szomorúan kérdezte, hogy mekkora az összeg s arra kérte, hogy gondoljon a jövőre, az ő kis hozománya nem bírja ki az ilyesmit. Másodizben már jobban vonakodott, akkor már tervei voltak, már akkor a két éves kis fiára gondolt s kezdett tisztába jönni a férjével. Erőt adott neki a fia.

De hát meghalt a kis fiu s a beteges gyenge asszony még csúnyább, még soványabb lett a köhécselő kis fia mellett. Alig ért a férje válláig s unalmas is volt az örökös féltékenykedésével. Akkor este, mikor hálóköntösben, széthúlt hajjal berohant a férjéhez, hogy jöjjön, mindjárt meghal a kis fiú, - akkor valósággal csúnya volt és vén. Nem nyolcz, tizenkilenc évvel volt vénebb a férjénél, a ki ime ma is daliás és erős.

No nem volt szüksége többé a pénzre a gyermeknek, - de azért a fekete ruhás, kétségbeejtően hallgató asszonynak el kellett hogy járja mind az öt felvonást, csaknem a durranó végig, míg egyszer végre beküldte az aláírt váltót s egy darab papirost is mellé, melyre fölírta nyugodt, gömbölyű betűkkel: «Igazad van, kötelességem ez, mert feleségül vettél. Kérlek ügyelj, már csak tizenhét ezer forintom van.»

Soha többé egy szóval se beszéltek erről. Egyáltalában keveset beszéltek és soha se alkalmatlankodtak egymásnak se kéréssel, se kérdéssel. Úgy szónélkül, lassankint, de nagyon jól megegyeztek, hogy ne legyenek kíváncsiak az egymás dolgaira. Az asszony nem panaszkodott, okosan kitért az útból, gondoza a fehérneműeket és vénült.

Szegény asszony mindig szeretett regényeket olvasni és imádkozni! Borzasztóan sokat imádkozik, talán most is imádkozik!...

De nincs más mód, csak ez.

«Irma, mi tőlünk telhetőleg jó barátok vagyunk, ugyebár?»...

Az igaz, sokkal kényelmesebb volna, ha úgy véletlenül más valaki világosítaná őt fel a helyzetről, például egy aggódó jó barát mondaná el neki: «Asszonyom! az ön férje kénytelen föbe löni magát, ha nem segítünk rajta.»

De hogy ő menjen be ehhez az asszonyhoz... Lehetetlen!

Már ekkor talpon volt Dencs úr és sebes léptekkel járkált.

Négy hét előtt megtöltötte a revolverét. Mosolyogva bocsátotta a kis pokolgép kazánjába a golyókat s aztán elpróbálta a dolgot. Lefekszik, nem gondol semmit, a vakszemére szorítja s a másik pillanatban már semmi gondja többé... Akkor mindjárt el kellett volna rántani a ravaszt, mert bizony csak mégse múlt le olyan könnyen ez a négy hét.

A revolver ott van az asztalfiókban.

Kihúzza Dencs a fiókot, de nem nyúl a revolverhez. Ha zajt hallana, ha belépne most a felesége, akkor azonnal hozzá nyúlna s úgy dugná vissza a fiókba, hogy meglássa. A levelei is ott vannak a fiókban, köztük néhány kényes írás, melyeket okos dolog volna elégetni... Meg írni is kellene még néhány sort...

Dencs Ottó - bár kétségkívül meg kell hogy haljon, - nem nyúl a levelekhez, írni se ír semmit. Felesleges, ha egyszer meghalt az ember, hát mit törődik azzal a mit itt hagyott?!

Vajjon ezért nem?...

Ebben a pillanatban nevetségesen gyávának, hitványnak találja magát. Akarata ellenére érzi, hogy fél, kapkod mint egy zsák-utczába került csirkefogó. Csaknem hangosan beszélt, mentette a tétovázását, mert valaki gúnyosan kaczag ő rajta, hogy hova lett az az elszánt, erős ember, a ki ha rosszul számolt bár, de fizet!... Hát olyan nehéz meghalni?!... Talán csak így nem tudja megtenni?!... Hisz nem ritka eset az, hogy képtelen valaki egy szúrást elviselni a bőrén, hogy reszket az orvos vékony, fényes kis kése előtt, de moccanás nélkül, vakmerően áll ki a kardnak.

Itt minden így marad azután is, a miket itt hagy az asztalon, a szivarhamu a tálczán, a kalapja, a betűk, melyeket ő írt, minden itt marad, - de ő elmúlik egy kurta pillanat alatt, neki azután már nincsen semmi!

És mindez miért?!...

Most hirtelenében hat ezer forint kell a díjakra. Ez hat ezer. De kell még ma! - És Dencs úr számolgatni kezdi a szükséges összegeket. Ezerkétszázat ide, nyolczszázat szőlőoltási segélyre, két befizetett alapító pénze ezer forint, - szóval tizenkét ezerrel egyelőre rendbe lehetne hozni a dolgot s aztán okosabban csinálja az ember, jobban ügyel magára. Ő most negyven éves, még vagy tizenöt-húsz évet keresztül lehetne csinálni... És tulajonképen kis dolog volna ezért fölláldozni valamicskét a hiúságból, bemenni most az asszonyhoz, némi megadással és lesütött szempillákkal könnyű volna ráijeszteni, elmondván neki, hogy utoljára, de segíts rajtam Irma! Lásd, ez a sors büntető keze, csak ide vert a te jószágod elé, ne hagyd el

te engem, mert nélküled kilöknék a tisztességes emberek közül (no ugyan mindenik maga tudja jobban, hogy mennyire az!), pellengérré kerül a nevem, a te neved is Irma!...

Az a gyenge sovány asszony reszketni kezdene, halálra rémülne, és fizetne. Soha nem szólna az erről senkinek, egy két hét alatt beletörödnének ebbe is, mint a többibe és a világ... a világ számár!

Ekkor benyitott a sovány asszony. Kopogtatás nélkül jött és neki pompás alkalma került úgy tolni be az íróasztal fiókját, hogy jól meglássa a revolvert.

- Valamit akarok neked mondani - kezdte egyszerűen Dencsné, mire ő a legkifogástalanabb udvariassággal tolt elő a feleségének egy széket, jelezvén így, mint azt az előkelő hivatalnokok szokták, hogy ime hajlandó néhány percznyi kihallgatásba bocsátkozni, tehát parancsoljon velem, asszonyom.

Az «asszonyom» nem ült le, nem is törődött az ura méltóságos magatartásával, csak ránézett és ez nagyon szomorú nézés volt.

- Te nem szóltál nekem, de azért tudod jól, hogy miért jöttem be hozzád.

Dencs úr úgy tett, olyan kíváncsian húzta föl a szemöldökeket, mintha valami kiválóan érdekes újságot várna a feleségétől.

- Tudod te jól.

- Megvallom, én is akartam kérni valamit.

Megint rávetette színtelen szemeit a szomorú asszony.

- Bizonyosan pénzt. Mit is kérnél te éntőlem mást, csak ilyenkor jutok én neked eszedbe. Úgye pénz kell ismét? Mondtam én azt előre, meg gondoltam, hogy pénz után járkálsz mostanában annyit.

Dencs urat boszantotta az az ájtatos hang, meg hogy ilyen jól észre vesz azonnal mindent ez a sovány asszony. Pedig folyton köt, rengeteg sok harisnyát köt. De azért most czélszerű hallgatni, épen kapóra, egy kis prédikációt még elviselhet az ember.

- Ma délelőtt megint itt volt a titkár. Már én szégyenlem előtte magamat.

- Mit mondott? - pattant föl az igazgató.

- Semmit se mondott. Csak már harmadszor keres, de te nem akarsz, hogy megtaláljon. Tegnap meghagytad, hogy nem vagy itthon ha keres, ma is elmentél előle. Hallottam azt is, hogy mindenfelé jártál pénz után. Nem kaptál úgye? Mi lesz ennek a vége Ottó?

Dencs úr helyénvalónak találta bűnbánó arcot vágni, azután meg elkeseredetten csapni ki a hatásos igéket, némi czélzással a revolverre, hogy: - vége lesz már ne félj!

- Csak ilyet ne mondjál nekem, legalább énnekem! A ki annyiszor emlegeti, az nem teszi meg. Másmilyen vége lesz ennek. Egyszer majd olyan bajba kerülsz, hogy nem segíthet rajtad senki. A szégyen vár miránk, ha így folytatod Ottó. Lásd én annyiszor mondtam már, hogy húzzuk össze magunkat, én nem járok sehova, hogy csak költségbe ne kerüljön, de téged mintha csak megátkozott volna valaki. Sohase tudom mikor ér utól bennünket a szerencsétlenség, de várom minden perczen. Most valami nagy baj lesz, érzem előre.

- A titkárnak kell adnom hat ezer forintot.

- Jézus! Hat ezer.

- Az egylet pénze.

- Hat ezer forint! - szegény asszonyka reszketett az ijedtségtől s csaknem hörögve beszélt. - Hat ezer forint!... Hol veszszük, Istenem hol veszünk annyi pénzt!?

- Ugyan kérlek ne csapj érte akkora skandalumot. Kihallatszik.

Indulatosan fordult az ura ellen: - Még te mondd, hogy ne csapjak érte skandalumot? - Ha az apám nem segít rajtad, hát mi lett volna belőled?!

- Hallgass!

- Meg tudtál volna te keresni hat ezer forintot? Mit tudsz?... Én ismerlek jól, nem panaszkodom senkinek, kinek is panaszkodjam én!... Tudtam, hogy megbüntet az Isten. Mivel érdemteltem én ezt? Hát nem volt már elég, megint hat ezer forint!... Mikor voltam én boldog!... Te mindig urat játszottál.

- Elég volt már, hallgass!

De az asszony keservesen beszélt bizony tovább. Dencs úr látta, hogy csúful el sírás közben még jobban az arcza, hogy milyen kicsi, hogy milyen igénytelen, semmi sincsen rajta abból, a mit ő szeret az asszonyokon. Önkénytelenül neki egyenesedett, megkeményedett a nyaka és ismét ő volt, a régi, a szokott Dencs, a ki olyan méltósággal csenget és enuntiál, mondván: «van szerencsém tehát a mélyen tisztelt előttem szóló...»

- Ha tudták volna, hogy ki vagy, úgy mint én! Neked mindig nagy urak kellettek, azok meg lenéztek. Bizony le!... Már most jól ismernek, a más pénzéhez nyúltál, de ugye itt vagyok most én, könnyű engem bolonddá tenni, megczirógatsz egy kicsit.

A hogyan ezt mondta, gúnyosan mutatva a hizelgést, Dencs Ottó szerette volna fellökni. Elborította agyát a hiúsága, a vére, - inkább koldulni megy, inkább megdöglik, semhogy megkérlelje ezt az asszonyt.

- No hát nem kell egy garasod se. Edd meg.

Otthagya.

Az asszony utána kiáltott, - Ottó! Ottó! De ő sietve elment. A hátsó lépcsőn ment le, nehogy találkozzék a titkárral.

III.

Dencs Ottó tehát megy a halálba.

Elég ruganyos lépésekkel indul neki, de mégis úgy érzi, mintha egy zsák volna a hátán, tele homokkal. A népesebb utcákon kissé megfeszíti a nyakát s kihívó, erőnek erejével dacolni akaró kifejezést erőszakol az arczára. Megkönnyebbülten ér ki a vasút mellé, a város alá, ott kigombolkozik s leereszti a vállait. Itt már ledobhatja a zsákot!

Elhaladt a vasúti gépműhelyek előtt, hol kőszénporos az út s kellemetlen zakatolással dolgoznak a gépek. Három kézzubonyos munkás görnyedve czipel egy vasrudat s a jó emberek irigylük a nagyságos urat, ki a mint észreveszi őket, azonnal kiegyenesedik. A zsákok!...

Elmaradnak az utolsó házak, el a szérús kertek is. Szép, ősze hajló nyári délután van. Az uralkodó szín a zöld még, de már tarkítva. Az út mellé ültetett bokrok színesednek már; akad rajtuk elvéve néhány sárga levél is, egy-egy folton pirosat csípett az éjjeli hideg. A mezőkön kazalokba rakva a széna s a letarolt szántóföldek olyanok, mint a vén legény elhanyagolt, borotvás arcza a hét vége felé. Ez már az ős, hirdeti a sárgára száradt kukoriczás is, hangosan zörög a felrebbenő verébsereg nyomán. A bogáncs, ez a cynikus is vénül, szakállasodik az

utszéli árokban. Micsoda karakter! Folyton por lepte a leveleit, csak néha, erős esők után látszott meg rajta, hogy ő is zöld, - de azért kihúzta a maga idejét, megélt s benne leszünk már a télben, köröskörül hó borít mindent, még mindig itt ágaskodik, kilátszik a hóból is.

- Mi közöm nekem ehhez! - s leüti a botjával. No hát azért se látszik majd ki a hóból!

Neki vág az erdők alá vezető útnak, átmegy a vasúti őrház sorompója alatt s a töltés mellett folytatja a kálváriáját. Ha a bakter sejtené a szándékát?!... A bakter azonban nem teszi ezt, hanem a kenyérsütő kemenczét tapasztja és szeretné elvégezni a dolgát, mielőtt megjön a legközelebbi brassói gyors. Észre se vette Dencs urat.

Senki se zavarja meg, senki se háborgatja, - tessék meghalni! Menni se kell messzire, alig néhány ölnyre, két óriási cserfa közt valóságos kapu nyílik az erdőbe, a hol sűrűség van és homály, - és akad bizonyosan egy arra alkalmas erős ág, melyen zavartalanul elvégezheti Dencs Ottó, a mit akar.

De így!... mint egy elzüllött csizmadia legény, a ki az előtte való héten végig hentergi a külvárosi lebujokat, vasárnap elkölti az utolsó garasát is bátorságra s aztán hétfőn reggel felkötí magát a nadrágszíjára... Milyen ízléstelen, komisz halál...

Dencs úr nem fordul az erdő felé, megy tovább a töltés mellett. Jó messzire hagyta már a várost, hat óra s jön a gyors vonat.

A gép nem látszik még, csak a füst és hallatszik, hogy fúj. Megáll s mint a kaczer asszony, a kinek semmi szándéka sincs, sőt inkább csak kíváncsiságból csinálja a dolgot, - várja a vonatot. És van ideje, nyugalma, észrevenni a részleteket. Mintha lihegne, mintha rúgná magát a mozdony, úgy törtet előre, - sebesen csap el mellette, szelet vág az arczába, érzi a kazán melegét s az olajszagot.

Még világos van, észrevehetné a mozdonyvezető, megállítaná a vonatot, össze futnának az emberek s micsoda skandalum lenne ebből!... Dencs úrnak jól esik a mozgás, mintha csak a rendes délutáni sétáját végezné. A sínekből némely helyt lesodortak egy-egy szilánkot a kerekek. Hogy ez a szilárd, hatalmas vas is forgácsolódik!... Egy pillanatig se fog tartani, csak némi alig észrevehető zökkenés a mozdonyon s a többi kocsik már meg se érzik őt a kerekek alatt. Ha meg nem ölné mindjárt az első kerék s még öntudatán volna a kerekek, a nehéz vaslánczok s az iszonyú dübörgés közt...

Igy éri az első falut, hol neki futnak a kutyák s kóczos, nagy fejűi szőke gyerekek bámulják meg a magas tetejű kalapját, utána mondván: - ni, kalap!

Ő pedig megy tovább, a halálba.

Elhalad mellette a hosszú tehervonat, de úgy találja, hogy még mindig nagyon világos van. Egy négykrajczárost tesz a sínekre s megjegyzi, hogy úgy tíz-tizenkét lépésnyire lesz a legjobb bevárni.

Tíz órakor - akkor már csak sötét lesz! - jön az utolsó éjjeli gyorsvonat. Az majd messziről látszik. Három piros szeme hosszú sugarakat vet a pályatestre, a kéményéből szikrákat szór... Csak már este volna!

Lassan, sokára esteledett s addig iszonyú utat tett még ő meg. Átment a vasúti hídon a Maros fölött s a híd közepén megállt elmélkedni. Rátámaszkodott a karfára s belebámult a zavaros hullámokba. Egyik fenyőfatönköt a másik után ringatta le előtte a sebes víz és ezalatt a szél jól kifújta a fejét. Minek is menne tovább már?!...

Fáradt nagyon s itt is jól beéri a vasút. Okosabb volna leülni itt s megvárni a tíz órát...

De azért csak ment, előre, annál gyorsabban, mentől inkább közeledett a tíz óra. Sokszor hátra nézett s megállt, nem hallatszik-e még a dübörgés?...

No most!

Távolról valami tompa, görgő hangot hallott, más talán meg se hallotta volna még. Kifeszült minden izma, minden csepp vére nyargalni kezdett mint megannyi tű... Megállt s azután futni akart előle. Recsegték talpa alatt a kavicsok és megbotlott. Már tisztán kivehető volt a közelgő vonat zaja... Most kell, most!... Rémulten forgatta a fejét, hogy meglásson a sötétben valamit, akármit, a mibe belekapaszkodják, egy fűszálat, egy ágat a mi ne eressze, mert most... most mindjárt meg kell halni!...

És jött a vonat. A három piros lámpa messziről látszott, a kürtő szórta a szikrákat s Dencs Ottó kiizzadva, lihegve a fáradságtól, egy fűzfa tönkén ülve nézte végig a rohanó mozdonyt, a világos kocsiblakokat, az utolsó kocsi hátán a piros, vigyorgó lámpákat.

Már messzejárt a vonat, Dencs Ottó is fájni kezdett. Feltápaszkodott s ment utána. Csak ment. Kutyaugatást hallott messziről s valami világosságot vett észre a távolban. Lassankint tájékozni kezdte magát s a réteken keresztül a világosság felé tartott.

Éjfél felé járt az idő, a mikor porosan, iszonyú fáradtan beért a keresztesi udvarba, Ránky Farkas kastélyába.

Az udvaron négy párolgó lovat járattak s a könnyű kis kocsit takarították lámpavilág mellett. A tisztartó csodálkozva fogadta az igazgató urat és fölakiserte a nagyságos úrhoz, ki alig az imént érkezett haza. Különös, hogy nem találkoztak az úton!

- Szervusz! - mondta Dencs s olyan volt a hangja, mint a ki sokat ivott.

Ránky Farkas is csodálkozva nézte meg éjféli vendégét, de csak egy pillanatig, mert ő tényleg csinosan ivott a kiállítás, meg annak a négy pompás dögnek az öröme, melyek alig másfél óra alatt haza hozták őt.

- Te! hogy jöttetek!! - kezdte meg se kérdeve Dencset, hogy mi hozta? Ez a ház, ez a vén ebédlő éjfélikor is nyitva a jó pajtások számára, nyitva volt a Farkas apja, a nagyapja, a királybíró déd Ránky idejében, a kik mind urak voltak, igazi urak s négy rongyos lovat csakúgy agyonhajtottak, másfél óra alatt járván meg négy órai utat, ha úgy jött a kedvük, - mint Farkas, a vidám Farkas, ki hangosan, ragyogó kedvvel beszéli pajtásának: - Komám! ezt csinálja utánam az a göthös Kronwald Konrád. Te! mit akar az a nímet ott köztünk? Úgy ért a lovakhoz, mint Tóbiás (a kaszinó szakácsa). Kanári madár a németnek, ha hetvenhét-szer lovag is. Iszunk egy cseppet, mi?

Úgy látszik mondás nélkül kitalálta ezt a vén Márton. Hozza a bort. Tudja ő már a házi szokást, itt született ebben az udvarban s emlékszik rá, hogy az ő gyermekkorában hej másképp volt! Összementünk, össze. Ma is isznak a nagyságos urak, de csak szebben csinálták akkor, megadták a módját. Az öreg huszár, Stán bá, ki a Farkas urfi apja mellett vénült ki a sorból, ott állott a pohárszék előtt s minden fogás után kikiáltotta a borokat «Som!» «Marosmenti fehér!»... Akár csak a nagyságos fejedelem, Apafi Mihály uramnál.

Mint az olvasztott arany, úgy csillog a könnyű vékony pohárban a bor. Mohón nyeli le Dencs Ottó az első pohárral, azután a másodikkal s átmelegszik tőle, összeborzong s felejtí a kínos hétórai gyaloglást, hallgatja Ránky Farkast, ki előtte áll, mint egy életerős cser, kaczagány a vállára, kócsagos, forgós kalpag a fejére - és ilyennek festik a vezéreket.

Szép, nagyon szép az élet!

Ismét tele a pohár és Ránky Farkas szilaj jó kedvvel koczint.

- Vettem a feleségemnek két sárgát attól a félkótya Pityutól. Tisztára megháborodott az az ember. A télen feleségül akarta venni a nagy Margitot, tudod a kinek gyűjtőíven szedtük össze a kaszinóban a havigázsiját, most meg egy vén özvegyet szedett fel Bécsben és kikér minden tréfát. Neki bécsi portéka kell! Ne rontsuk a gusztusát.

Isznak ismét.

- Beállít hozzám a minap fiakkeren egy bécsi vigécz. Bécsi, persze. Kössek én vele üzletet búzára, terminusra. Te! tízezer forint nyereséget emlegetett a pimasz, hogy az biztos. «Hát akkor mit mutyizik az úr énvelem, most látjuk egymást először». Nem hagyta magát, mert az ő czégük az egyetlen, nem is annyira haszonra dolgozik, csak forgalmat akar, meg szolid kis percentet. Nem igaz - aszondom - mert az egyetlen ilyen czég az enyedi gesztenyés kofa, nincs mit csináljon otthon, hát kiül a kollégium mellé gesztenyét árulni. Elsavanyodott a jó úr. «Úgy veszem észre» - aszondja - «méltóságod bolonddá akar tenni engem?» - Biz igen barátom, de lássa én ingyen. Te! hogy én papiroson spekuláljak búzára!! - Téged mi lelt, hogy olyan eczetágnak való arcot vágysz?

Dencs Ottó nagyot sóhajtott. Az a magas pohárszék legalább is ezer forintot ér, a nehéz tölgyfa asztal előttük, a finoman csengő czímeres poharak, a magas támlájú székek, a vén huszár... Itt minden gazdagságra vall. Ránky Farkas mit tett, mit dolgozott ezekért és a gazdag feleségiért?... Csak úgy kapta, örökölte ő is, az apja is, csak belepottyant.

- Nem ízlik a borom?

- Fáradt vagyok.

Míg rendbehozták a vendégszobát, Ránky Farkas felhajtott néhány pohárral s halommal mondta a tréfás történeteket. Mielőtt felmentek volna az emeletre a vendégszobába, útasította Mártont, hogy tisztességesen lássák el a kocsist is. Dencs Ottó zavartan mondta neki, hogy nem kocsin jött. Fent a szobában bevallotta, hogy gyalog jött.

- Gyalog? Részeg vagy te Ottó!

Dencs Ottó beszélni kezdett, eleinte minden czél nélkül, halkán, szégyenkezve.

- Otthon nem tudtam megtenni. Készülődtem hozzá minden nap. Négy hét előtt megtöltöttem már a revolveremet, de csak halasztgattam napról napra. Minden este ezen kínlódtam, hány éjszaka nem tudtam aludni! Ma muszáj - nem tudtam megtenni, pedig százszor többet szenvedek így.

Elkényszeredett, síránkozó lett a hangja, Ránky Farkas meg jóízűen nevette. Soha ilyen furcsát!

- Nem vagyok részeg Farkas, ne neved. Kijöttem a városból, de nem akartam hozzád jönni. Az erdőbe - de ne neved kérlek!

Olyan keservesen kérte, hát megtette neki, nem nevetett. Most már ő komolyan fogja hallgatni! De a szemöldökei folyton mozogtak s úgy nézett rá, mint a mikor úgy reggel, hazafelé bandukolva csak rákezdí ám iszonyú bánatosan az elázott czimbora, hogy már most ő meghal mindjárt, meg nem éri azt a holnapot, bocsássák hát meg neki a mit vétett. Csak beszélj kedves Ottó, mondd csak tovább!

- Kijöttem a városból, eljöttem az erdő mellett, nem tettem meg. Mit kínlódjam annyit! - - Jöttek a vonatok, az majd elvégzi velem hamar. Az első elment előttem, nyomorult gyávaság! Mit szeretek úgy az életen? Pedig akartam, meg akartam én halni, hidd el!

Ránky Farkas ezt is ráhagyta. Elhiszem Ottó pajtás, el én, ha te úgy kívánod! Várta tovább, hogy mi lesz hát ezekkel a vasúttal? Hova akar ez utazni?

- A második tehervonat is elment. Nagyon el voltam már fáradva. Bevártam, egészen közel volt hozzám. - Bárcsak összerogytam volna, előtte, ne tudtam volna lejönni a sínekről! - Arra is gondoltam, hogy lefekszem a sínek közé s elalszom, úgyse aludtam már négy nap óta becsületesen. Majd elnyom az álom s ott ér a gyorsvonat.

Kitört Ránky Farkasból a harsogó jó kedv, hanyatt vágta magát a székében, szétcsapta a karjait és nevetett, hogy tánczolt belé az asztalon álló gyertya lángja.

- Te Ottó! Te pajtás! - és alig tudott szóhoz jutni, már a könnyei is csorogtak, vérpiros lett az arcza, - te ugyan megjártad pajtás. Lekéstél Ottó a vonatról, mi? Aztán sok cognacot ittál, mi? Most járnak benned a vasútak, három is egyszerre; sohse búsulj ezért annyira pajtás, bevitetlek én reggel négy lóval!

Dencs Ottó dühösen szólt rá:

- Nem vagyok részeg!

Olyan kétségbeesett, keserű hang volt ez, hogy a jókedvű úrban egy pillanatra megállt a nevetés, mintha rákiáltott volna valaki, nem Dencs Ottó. Összevillant a tekintetük. De nem!... Hisz Dencs Ottó most is ott ül és keservesen, mint egy kárvallott cigány, nézi a padlót és panaszkodik.

- Igazán nem ittál?

- Nem ittam.

Ez a hang mégse olyan már mint a részeg emberé.

- Nem értelek, mi lelt hát!

- Meg kellett volna ma halnom. Azt hittem, könnyen megteszem, nevetve. - De - nem tudok meghalni - félek - mondta halkan, összegörnyedve mint az úton, ott a fűzfátönkön.

Ránky Farkas most már izgatottan szólt hozzá:

- Meg vagy bolondulva vagy fel akarsz ültetni?

Dencs Ottó ráemelte a szemeit. Nedvesek voltak. Ránky megdöbbsent s kissé szelídebben beszélt vele.

- Hát ugyan micsoda ostobaság ez már? Mi bajod, hogy itt gyávaságról panaszkodol? Nem úgy ismerlek. Meg a vonatok? Nem értelek. Beállítasz hozzám éjfélkor, porosan mint egy vándorló legény, beszélsz itt halálról, revolverről összeveissza s azt kívánod, hogy józannak tartsalak. Hunczut legyek, ha egy kukkot értek az egészből.

- Nagyon szerencsétlen vagyok.

Balsejtelmei támadtak a türelemhez és kellemetlenségekhez nem szokott úrnak. Idegenkedve kérte, hogy beszéljen.

- Nagyon szerencsétlen vagyok és gyáva.

- Ezt már mondtad kérlek!

- Úgye te is hidegebben hallgatsz már! Nem is akartam én idejönni hozzád, hidd el, nem akartam ide jönni. Nem tudom mi hozott épen ide. - Bocsáss meg érte és ments meg. Talán a sors vezetett hozzád, az én átkozott sorsom. - - Nincs senkim a ki megfogja a kezemet, nem is volt soha. Mindenki ámított, szembe hízelegtek, most a kutya se törődik velem, legföljebb örülnek majd a vesztemen. Talán magam vagyok az oka! - - Én se sokra becsültem az emberek, nem úgy voltam mint te, nekem úgy kellett mindent kierőszakolnom, semmit se adtak ingyen. Sokat akartam, úgy szereztem meg, a hogy lehetett. Szerettem vígan élni veletek, de

sohase kérdeztétek, hogy honnan? Ha egyszer észrevettétek volna, hogy kopott a kaputom, vagy hogy a nyakatokon élősködöm, úgynevezett kinéztetek volna? Pedig csak köztetek szerettem lenni! - A feleségem pénze - -

Itt elhallgatott és mohón ment neki a világnak. Ránky meg hallgatta a sok szót, - pénzt akar kölcsön kérni és rimánkodik, úgy sopánkodik, mint egy kelner.

- A ki megharapott, azt visszaharaptam, lenéztem őket és nem jutott eszembe, hogy mások bezzeg annál többet foglalkoznak velem. Kapartak lassan, rágtak apránként, mint a féreg örölték a tisztességemet, nem vettem észre. Azt hittem, ők is úgy tesznek, mint én. Ha lett volna valakim, a ki meglök s megmutatja a tátogó örvényt, a ki figyelmeztet szeretettel az apró hibáimra. - Csak egy parányi kis szeretetet adtak volna! - Belátom, sok könnyelműség és úri tempó szorult belém, nem értek a számításához, utálom a numerusokat. Egy szegény embernek nagyon kell magára ügyelni! Lassankint csavarodott a hurok a nyakamra, most megfojtanak, sokan húzzák, behúznak a sárba, nevetnek majd rajtam. Gazember vagyok -

Olyan kicsinylőleg mérte őt most végig Ránky. A lovászára vet ilyen tekintetet, a ki lopja a zabot és esküszik a becsületére, hogy ő nem tette.

- Nem így akartam én ezt. Másképen gondoltam! Ha idáig jutottam, hát nem fordulok vissza könyörögni, fizetek. Egy golyó elvégez mindent.

Összeborzongott a házigazda s félre fordította a fejét.

- Hallgass ezzel kérlek!

- Már késő, meg kellett volna tegyem, akárhogyan. De nem tudok meghalni, akármi lesz velem, - nem tudok. Nem akartam hozzád jönni, becsületedre mondom.

- Ugyan kérlek ne komédiázz tovább. Mit akarsz tőlem?

Mohón kiáltotta Dencs:

- Élni akarok!

- Loptál?

Dencs Ottó felriadt, nyöszörgött valamit és elhallgatott.

- Nos?

Hideg és lenéző volt ez a «nos». Ránky Farkas, a vidám és könnyelmű úr összeszorított ajakkal, a királybíró déd Ránky méltóságával nézte őt, a ki igazságot, kegyetlen, becsületes igazságot kívánt mindenkitől és szennyes tenyérhez nem ért a keze, lett légyen az a testvérié.

- Restelled tudom, te nem így tettél volna. Ne ítéld el még. Nem tudhatod te azt, mit szenvedtem én négy hét óta. Minden bűnömért megkaptam ma. Csak akkor törhetnél pálcát fölöttem, ha egyszer te is -

- Mit beszélsz?

- Ne legyél igazságtalan Farkas, a szíved kell most nekem. Ha elmegyek innen, meghagyod az inasodnak, hogy nem vagy többé itthon az én számomra, úgynevezett? - Mert én gyáva vagyok - mondta nagyon halkán s úgy várta, hogy tiltakozzék ez ellen valaki.

Nem tiltakozott senki.

- Nem tehetek róla. Mi lesz most velem? - Már ma délután fizetnem kellett volna, a kiállítási díjak a legsürgősebbek.

- Hisz akkor tudják már, hogy megszöktél!

- Talán még azért lehetne csinálni valamit.

Ránky fölkelt s járkálni kezdett. Kétszer is szólni akart. Hogyan mondja meg a vendégének a mit mondanía kell?!... Dencs Ottó meg lesütötte a szemeit s olyforma kifejezés volt az arczán, a testtartásában, mint mikor egy nagyon megvert kutya már nyikkantani se tud, csak sompolyog a gazdája körül, behúzza a farkát s azon van, hogy megnyalhassa a kezét.

- Mit csináljak Farkas? Te jó voltál hozzám mindig, ítéld el te, megérdemlem, de ne hagyj elveszni. Te bemehetnél s valahogyan elintéznénk.

- Én!?

Hogy én, Ránky Farkas mossam ki ezt a szennyest?... Mintha egy nedves, hideg hernyó esett volna az arczára... Ez az ember megőrült!

- Hát mit tegyek?

Mély csend volt az egész kastélyban, lefeküdtek már a cselédek is. Ránky Farkas így szólt, halkán, közönyösen:

- Tudod, kérlek, én nem mondhatok semmit. Itt a pénz mellékes dolog. Pénzem sincs annyi jelenleg. - De hát ez, kérlek, csak mellékes ügyis. Hanem - gondolkozzál kérlek, én nem tudom mit akarsz csinálni. Itt az emeleten senki sincsen, csak ez a szoba, meg ott a szomszéd szobában állanak a puskáim -

Dencs Ottó mélyen előre hajolva ült és mereven bámult a gyertyákba.

- Jó éjszakát.

Kezet se nyújtott, kiment. Erős lépései végig hangzottak a folyosón, a lépcsőkön s azután megint olyan mély csend lett, mint az imént. Az első pillanatban felkapta a fejét, káromkodni akart, szidni ezt a szívtelen kutyát.

...Már most hogy menjen el innen? Úgy szeretné, hogy ne vegye észre senki. Most mindjárt!

De nem mozdult és szétfolytak a gondolatai. Valami szomjúság félét is érzett. Mi lesz hát ezután?... A kik eddig köszöntek, nem köszönnek többé. Hát nem köszönnek!... Köszönt eddig száz ember, ezután köszön majd öt. Komédia az egész!

Úgy él majd, mint a többi spiszburgerek. Eljár esténként egy kis korcsmába s ott meg lesz a rendes kompánia. Borvizes bort iszogatnak és beszélgetnek. Járt néha a népszerűség kedvéért ilyen polgári korcsmákban, jól emlékszik a törzsvendégekre is. Becsületes emberek járnak oda, politizálnak és kritizálják a vezércikkeket. Mindenki türelmesen kihallgatja a másikat, csak Bogdán Bogdán a gazdag mészáros kiabál. Hát had kiabáljon! Megfizeti neki a néhány forintját, aztán mind kiabálhat... Egy zongoramester a németországi utazásairól szokott mesélni, hogy micsoda pompás salátát evett ő Münchenben! Leöntik forró eczettel, két felvagdalt, keményre főzött tojást tesznek mellé s az olyan szépen sárgállik a tányér szélén. Ah micsoda saláta!... És a zongoramester magasra emeli a kezét s olyan futamot csinál az ujjáival a levegőben, mintha kromatikus skálát pergetne a zongorán, - az volt csak a saláta!

Eh, mindegy akárhogy, csak élni, élni!

Őt ott még szeretni is fogják, tud majd beszélni nekik, ha kell politikáról, ha nemzetgazdaságról és művészetről, mindenről. Nyáron meg kugliznak.

Egy agyonhajszolt állat mohó ösztönével gondolt a menekülésre. Halálra szorítják minden felől, kiutat semerre se lát, hát szemközt fordul, mert élni, minden áron élni akar, ha megtehető, akárhogy, csak élni, a meddig lehet!

Haza tehát mentől hamarább!

Hallgatózott a folyosón s lábujjhegyen ment le a lépcsőkön. Csak a kutyák ne bántsák az udvaron! Nem jobb volna a park felé menni s ott a kerítésen keresztül... Visszafojtott lélegzettel osont ki a kastélyból s ugyanazon az úton, a melyen ide jött, sietett haza - a feleségéhez.

Szeretett volna folyton futni, de menni is alig birt. Mind jobban lankadt, rángatóztak az inai, húzta a lábait, alig vánszorgott már. Rémulve látta, hogy szürkülni kezd, virrad mindjárt. De csak erőlködött s a világért le nem ült volna pihenni. Elmaradt mellette néhány ökrös szekér, végre meglátta a város tornyát.

Hála Istennek!

A felesége kétségbeesve várta. Nem aludt egész éjjel, a sok sírástól kis szemei még jobban beestek s egy-két fehér szál is látszott a kúszált hajában. Az ura elé szaladt s megkapta a kezét.

- Hála Istennek, csakhogy itt vagy!

Dencs úr miatt nagyon megijedtek itt. Ez a szegény asszony nem aludt egész éjjel és hogy reszket!... Szegény kis asszonyka!!... Nem is olyan csúnya, milyen szelid, bánatos nézésű szemei vannak!... És a hangja is milyen meleg!...

Ugye Ottó nem lesz már semmi baj? ma kifizetjük a titkárt. Milyen poros vagy! Hogy kerestünk mindenfelé! - Eszel valamit ugye? Mindjárt kávézunk.

A BOLDOG EMBER.

Csúnya, ködös idő volt, szinte megfáztam, míg a színházból átfutottam a Pannonia szállodába, pedig alig egy-két lépés az egész út. Nem kívántam semmit a nagy város gyönyörűségeiből, - csak sietve föl a szobába, a meleg szobába! A kapus megállított.

- Valaki kereste uraságodat, kérem, elutasítottam. A hôteliér nem tűr olyan gyanús alakokat a házban. Alighanem kéregetni járt itt.

- Hogy nézett ki?

- Mizerabilisan, nagyon mizerabilisan.

- Nem kérdezte meg a nevét?

- Nem kérdeztem. De kérem, alig pár percz előtt kint láttam a kapuban.

Kíváncsian mentem ki az utcára. A színházból még tódult a közönség, élénken tárgyalva az érdekes darabot: «*Nóra*»t. «No csak az én asszonyom próbálna meg ilyet!» fenyegetődzött valaki, «nekem ugyan okoskodhatnék! Takarodsz a gyerekeidhez s punktum!» Egy előkelő diplomata ezt mondta: «Igazi asszonyi logika ezé a Nóráé!»... «Vakmerőség!»... «Különös!»... «Legszebb volt, mikor a gyerekekkel hempergett a földön!»... «Nincs vége!»... És beszéltek róla, bírálták, tolták, foltozták, leszólták és - el voltak telve az ismeretlen, titokteljes norvég ködből elősugárzott északi fénynyel, *Ibsennel*. Én meg kerestem közöttük azt az embert, a kit elutasított a jóllakott kapus, mint gyanús kéregetőt.

Megtaláltam. Félénken kívánt jó estét s megvárta, míg kezet nyujtok. Csakugyan rongyos volt nagyon, kurta kis kabátjának a két oldalzsebe kiállt, mintha kenyérdarabokkal lett volna megtömve, házról-házra összeszedett kenyérdarabokkal s olyan kalap alól tolakodott elé rendetlenül hosszúra nőtt haja, melyet ha letesz oda az utczasárokra, hát bizonyosan dobnak belé néhány irgalmas krajczárt.

Felhívtam a szállodába. A szőnyeges, tükrös lépcsőkön látva őt, nem csodálkoztam, hogy szemet szúrt a hôteliérnek. Rekedt hangon dadogott, hogy örül, meg hogy én hogy vagyok? Tudtam, csak nagyon éhesen szánhatta rá magát arra, hogy felkeressen engem, ki mindig magyaráztam neki annak idejében, hogy: - bolondság Géza, sohase lesz magából színész!

Mert örökké azt álmodta, azt beszélte, színész akart lenni. Hasztalan mondtam neki, hogy félszeg, hogy esetlen, hogy rövidlátó, - ma lebeszéltem, holnap már ismét az járt a fejében. Boldog volt, ha odahúzódhatott esténként a színházban az állóhelyre s falta a szinpadot. Szegény özvegyasszony anyja meg itt Hunyadmegyében várta, hogy mikor jön már haza a fia - tanítónak.

Gyakran meglátogatott s olykor némi humorral beszélte a napjai történetét s a mit látott. Sok szegénységet látott. Szeretném őt lerajzolni ide úgy, a mint kopogtat s hosszas kázmálódás után benyit; csak egy kicsit, épen csak annyira nyitja meg az ajtót, hogy bedughassa rajta az előre levett kalapját, aztán úgy féloldalvást, mintha tovább már nem nyílnék az ajtó, behúzódik a kalap után ő is. Ott megáll s rendes szokása szerint előre görbülve, a szemüvege mellől pislog elé s kíván jó estét. Ártatlan üde arcú gyerek volt s hamar pirult. A frizuráját sohase tudta rendbe hozni, úgy állt a haja, mint a kefe. Lassankint mintha letett volna a színészi terveiről, kevesebbet emlegette.

Egyszer sokáig felém se jött. A mikor aztán eljött, nagyon szótalan, nagyon szomorú volt. Menni készült, de sokáig habozott. Kissé ingerülten kérdeztem tőle:

- Talán megint az az ostobaság jár a fejében?

- Nem! nem! - felelte ijedten, - jó éjszakát kívánok! - s megint habozott. Ment is, meg maradt is. - Jó éjszakát kívánok!...

Másnap hallottam, hogy elment színésznek.

Most, félév után, úgyszólván az utcán szedtem föl s olyan rongyos, olyan elhagyatott állapotban, hogy egy kicsit resteltem is a szállodabeli cselédek előtt. Kiállhatatlanul szerény és esetlen volt. Kínálnom kellett őt mindennel, kínálni, hogy ne álljon ott az ajtó előtt, hogy üljön le, hogy üljön kényelmesen. Csak mosolygott folytonosan és piros volt az arcza, mint a pipacs.

- Vacsorázott már?

Alig hallhatóan, félénken mondta, hogy - nem.

- Nyomja csak meg azt a csengetyűt. Aztán rendeljen magának a mit akar. Lakjék jól kedvre.

Félszegen kereste meg a csengetyű gombját a falon s nem hiszem, hogy a pinczér ki ne hallotta volna a csengés alázatos hangjából, hogy nincs oka nagyon sietni. Aztán evett, sokat, sokat, sietve.

- Egy kis piros bort is, Géza! Csengessen csak! Most már bátrabban, kétszer is megnyomta a csengetyűt. A pinczér nem jött. Kis idő múltán így szólt:

- Talán nem hallotta! - s csengetett neki harmadszor is.

- No most beszélje el a dolgát!

Mintha egy áttánczolt éjszakáról beszélt volna, úgy mondta el a történetét. Semmi elkésredés, hatásra számító színezést nem keresett, azt, hogy a nyomoruságból az újja hegye se látszik ki, szóval se panaszolta. Tudta ő előre, hogy így lesz s majd egyszer megírja ő ezt.

- Tetszik tudni mi az a daltársaság? Mert színésztársasághoz addig nem vesznek föl, míg a központban felvételi vizsgát nem teszek. Voltunk Túrban, a direktorunk egy grófné volt s öten voltunk a társaság. Az volt ám a grófné! Én ott játszottam Knabét. Egy frakkot csak felhajszoltam valahogy s a grófnét kértem, hogy adjon pudert. De nem volt annak se, ő is lisztet használt.

- Hát a Knabe tetszett?

Mosolygott s alighanem lenézett ekkor, hogy én azt nem láttam.

- Megtapsoltak kérem! Ah! az a taps... Négyszer is adtuk a darabot.

No Knabét még elhittem neki. Úgyszólván erre a szerepre született. Kérdeztem, hogy a rövidlátása nem akadályozta-e?

- Dehogy! Jól látok én szemüveg nélkül is.

- Gyujtson rá Géza!

Az asztalon voltak a cigaretták. Csaknem az orrával érte az asztalt, mégis alig tudta megtalálni a cigarettát.

- Vettem egy czvikkert, - s mutatta a czvikkert, - majd ezt teszem fel a felvételin a szemüvegem helyett. Csak az a baj, hogy még csak hat nap múlva lesz a felvételi vizsga a színésziskolában.

- Nem veszik fél Géza. Biz én most is csak azt mondom, majd meglátja, nem veszik föl.

Elhallgatott, mert ő is tudta, hogy igazam van, de jól esett neki, hogy itt lehet Pesten, közel a nemzetihez, ha hat napig bár. Kérdeztem tőle az anyját, meg hogy hogyan jött fel Pestre?

- Édes anyám mindenbe beleegyezett kérem s azóta soha se panaszkodtam neki. Azt hiszi, hogy máris jó dolgom van. Szalkán volt a legrosszabb dolgom. Mikor ahoz a társasághoz odamentem, azt mondta a direktor, hogy «Kérem megél itt az úr, tanulhat is. Én csak huszonöt forintot fizethetek ugyan eleinte, de van mellékkereset bőven, színlapokkal, szerepirással. Jó dolga lesz itt az úrnak!» De nem tudott fizetni szegény, kilencz nap alatt egy forint negyven krajczárt kaptam tőle. Egy forint negyven krajczárt!... - s nevetett. - Anyámnak azt írtam onnan, hogy most volt a jutalomjátékom, de a direktor lecsalt, csak harmincz forintot adott.

- Hát hogy élt meg abból?

- Megéltem kérem valahogyan, még verset is írtam.

Mit nem adna Ibsen, ha látta volna ekkor az én emberemet! Nála volt a vers, fel is olvasta.

- Majd egyszer ezt is kinyomatom. Ott, a hol laktam, a szomszéd szobában keresztelőt ültek. Nagy vacsora volt s én akkor igazán nagyon éhes voltam kérem. Ezt a verset akkor írtam, ide is írtam alá, hogy «Írtam éhesen», mint Vrai szokta. Aztán voltam Csökmön, ott se jártak az emberek színházba. Onnan elmentünk Belényesre. Ott egy szobában háltam a háziakkal, sokszor ettem azokból a kenyérdarabkákból, a mit ebéd után az asztalfiókba söpörtek. Alig vártam már, kérem, hogy feljöhessek Pestre. Tíz forintom volt, mikor feljöttem, négy forintot fizettem a vasúton, két forint volt ez a czvikker.

- Hogy lesz elég még hat napig a többi? Mennyi pénze van még Géza?

- Még van egy kicsi. Sohase voltam kérem Pesten, az első nap sokba került. Már van egy ágyam a Rottenbiller utczában, negyven krajczárért. Csak ez az esős idő a baj, berekedtem egy kicsit.

- Persze a szavalás a felvételin! Mit akar szavalni?

- A «Holló»-t!...

Hallgattunk. Gyertya égett az asztalon s abba bámultunk mind a ketten. Az ő arcza elkomorodott és sok látszott a szeme fehérségéből, a mint a szemüvege fölött a gyertya ingó lángjába meredt. A vastag szemüvegen át nézve, mintha még kerekesebbek, még nedvesebbek lettek volna a szemei. Halkan, szomoruan szólt:

- Nem szépen bántak velem itt a pestiek. Csak azért is szeretnék megnőni, hogy majd ha egyszer én hozzám így jön valaki, mint én - - - Én nagyon udvarias, jó leszek ám ahoz. Az nagyon elszomorított, hogy tegnapelőtt, felmentem a színházhoz jegyet kérni, mert egyszer vagyok Pesten, szerettem volna Ujházit megnézni Shylockban. Mondtam, hogy ki vagyok s azt felelték, hogy jöjtek majd este, majd kiteszik az utalványt. Nem tettek kérem nekem oda semmiféle utalványt!... Igazán, majdnem sírva fakadtam, kérem nagyon rosszul esett. Vettem pénzen jegyet. Nem illik így bánni!...

Mint rozoga kis falusi templomban, valami régi rozzant orgonának az elhaló gyenge vég-accordjai, úgy rezgett a hangja. A hátamba szaladt s fáztam tőle.

- Géza! Most igazán utoljára beszélek magának, hallgasson meg jól s majd holnap vagy holnapután feleljen. Néhány napig itt maradok, addig maga is el lehet itt nálam. Majd ha haza megyek, megmondja akar-e velem jönni vagy se? Bolond maga s ostobaság, a mi után szalad, mit gondol, meddig tarthat ez így? - - Vagy belépusztul s felfordul az útszélen, hisz úgy néz ki már is, mint egy váltott. Vagy más, rossz vége lesz. Arról, hogy a képezdébe bevegyék, látom, már maga is letett. Először is az orvos vizsgálja meg, a szemei - - hisz nem lát üveg nélkül két lépésre; meg a teste! - Ni, mi az ott a hátán? Kinövés?

Hirtelen, ijedten egyenesedett ki s dadogta: - dehogy! dehogy!!

Pedig csakugyan félvállú, akárhogy erőlködött is ellene.

- Vagy tegyük föl, hogy akár bevennék, miből él azután? Miből él addig? Ez itt barátom, Pest, nehéz ám itt kenyeret találni ügyefogyott becsületes embernek. Meg tandíjat is kell fizetni, honnan fizeti? Az első félévben nem engedik azt el senkinek. Meg a ruhája, a cipője is csupa rongy, ha így megy a bizottság elé, mit gondol?

- Igen, hát ez - - Gondoltam én, hogy a tandíj - - Csakugyan olyan rongyos a ruhám? A czvikkert is azért vettem - -

- Tehát ebből semmi se lesz. Maga azonban nem hagyja abba, ha itt nem, hát másutt! Ugye? Majd tanul úgy, a hogy sok nagy színészről olvasta, küzködik, nyomorog s az öklével követeli ki majd a sikert. Hát bizony hatalmas dolog is ám az erős akarat, csak épen talán a színésznek nem elég. Mind akarhat maga Géza, bajos az éhesen, rongyosan, az öklei is elerőtlenednek. Hát a hang s a többi szinpadra való holmi?! - - A Demosthenes meséjével bíztatja magát? - - No, csak azt mondom én magának Géza, hogy lehetetlenség mai napság éhen halni! Bezárva négy fal közé, a hol semmi sincs, ott könnyű becsületesen éhen halni, de a míg az orrom előtt, ott egy asztalon akad egy darab kenyér s én két napja nem ettem, hát nem kérdezem én, hogy az a másé, hanem elveszem! Ha nem adja, hát leütöm, de elveszem, mert éhes vagyok!

Erőtlenül, csupa chablonból mondta erre:

- Nem veszem el.

- Képtelen vagyok magát megérteni Géza! Néha azt hiszem, hogy bolond. Jó, a végletek találkoznak, sok óriási dologhoz szükséges némi örültség, de a mit maga akar, értsen meg kérem, az magának lehetetlenség! - - Vagy mondja - - csókolta meg már valaki? Egy színésznő, ott a társulatoknál?

Szinte riadtan, méltatlankodva tiltakozott az ilyen gyanúsítások ellen. Az ő szent ideálját ilyesmibe keverni!!...

- Szavaljon nekem valamit, had halljam legalább, hátha?! Mutassa egy kicsit, hogy játszotta azt a szerencsétlen Knabét?

Vonakodott, hogy az most, így, itt lehetetlen. Meg én őt ki is nevetném.

- Hát szavalja el a «Holló»-t.

Sok nyaggatás után, keserű arczczal kiállott szavalni.

- A holló!... írta Poe Edgar...

Egyszer néma, rideg éjen...

Az ökleit szorította, térdei inogtak, egész testével hintázta magának a taktust s mind a plafont nézte, gyenge, rekedt, hamis hangon szavalván ezt a borus, csodaszép verset. Eleinte nem mertem ránézni, a kaczagás erőltetett. Utóbb szánni, sajnálni kezdtem s ő csak mondta a verset tovább, egész szívét, hasztalan küzködését beléadva:

...Késő volt, december végén,
Minden üszök hamvig égvén,
Árnya rezgett csendesen.
Ugy vártam s nem jött a reggel...

Ott, abban az aránylag kényelmes vendéglői szobában, egy szál gyertya halvány világítása mellett, utánzott keleti szőnyegen, ott vallott az én holdkórosom, hosszú, ringó árnyat vetve a falra. Egyszer se nézett rám, nem voltam én neki már akkor ott. A szemei mind jobban

ragyogtak, csakhogy ki nem csurrantak a könnyei, a hangja mind inkább reszketett, s néhol szinte csikorgott.

Világosan láttam, minden új sor jobban meggyőzött, hogy soha! soha! sohasem!...

De ő csak mondta, majdnem zokogva:

Van-e balzsam Gileádban
S én valaha föllelem?
Szólt a holló: - sohasem!

Mintha folyton jobban és jobban telnék meg élenynyel, meleg lett, kikelt az arcza s elmondván az utolsó sort - egyszerre összeroppant. Meggömbülve ült le.

Sokáig nem szóltunk. Érezte ő jól, hogy milyen hatást tett. Talán jobban szerette volna, ha egyáltalában nem is szólok semmit.

- Mondja Géza, úgy télen, vagy egy este, ott a vidéken soha se repült be magához ez a holló s nem mondta, hogy «sohasem»?

Nem felelt, de hallgatása és pirulása válaszolt helyette, hogy: - nem!

- No majd meglássuk. Én nem keseritem tovább. Ugye szeretne itt hagyni most?!... De nem eresztsem ám! Feküdjék le, aludja ki magát jól. Majd reggelre mást gondol.

Nem mozdult, idegesen simogatta a karszék bársonyát.

- Persze, most azt gondolja, hogy ha majd reggel se hallgat rám, hát nem is illik elfogadni a szivességemet? S maga holnap reggel is csak azt feleli -

- Kérem, én - - Ha a sziniiskolába nem vesznek föl, leteszem majd a vizsgát a központnál. Akkor a nagyobb vidéki társulatok - -

- Jó! jó! csak feküdjön le.

Lefeküdt; a hogy a kedves párját öleli valaki az édes viszontlátás perczében, olyan mohó gyönyörűséggel bújt a fehér ágyba, a sima, puha párnák közé. Közönyös dolgokról beszélgettünk még néhány szóval s a rég nem látott ismerősök után kérdezősködött, kissé vidámabban.

- Jó így az ágyban. Szépet álmodom majd.

- Tapsot, sok tapsot, ugye Géza?

Jó éjszakát kívánt s hamarosan elaludt.

Mozdulatlanul, nyugodtan feküdt és aludt. A ruhái oda voltak rakva az ágy mellett egy székre s a keservesen kergetett dicsőség minden árnyéka ezekre a rongyokra borult - reggelig.

A HALÁL ELŐTT.

Judith ma egyedül van a kellemesen világított kis öltözőben. Kedvetlenül, lassan rakja arczára a vazelint; csakhamar undorodva hajítja festékes dobozába a zsíros pelyhű pamacsot, közelebb hajlik a tükörhöz s az ujjával simítja szét, óvatosan, nehogy elkenje a festést.

Nem gondol határozottabban semmire, némileg jól érezi most magát. Csend van körülötte és meleg. A kis villanylámpák tejüveg gömbjein át egyenletesen áradt szét mindenüvé a kékes fény, az izzó sodronybelek lágyan, altatóan zümmögnek.

Judith lassan babrálva símogatta a szemhéjjait, a halántékát, hosszukás keleti arczát s némi gyönyörűséggel vette, mint villognak rá vissza a tükörből, felvetett pillái alól nagy, nedves fekete szemei. Vékony, megnyúlt nyakán húzta végig az ujjait. Megsímogatta többször mind a négy ujjával, mintha azt mérlegelte volna, hogy milyen vékony, milyen sovány! Kissé lehajtotta a fejét s úgy nézett hosszasan föl a tükörbe, hogy sok látszott a szemei fehérijéből. Csaknem kicsordultak a könnyei... Ekkor mintha megrebbentették volna a kis villanylámpákat, haragosan perczegtek és sebesen, egy pillanatra, halványlilas fény csapott szét az öltözőben. Aztán megint puha, fehér lett minden.

Judith nagyot sóhajtva fölállt, úgy meglátszott minden mozdulatán, hogy most keresi össze magát, az erejét, az emlékezetét, az egyenes járását szedi magára a köntöseivel. Az imént még csak a két hatalmas szeme mutatott valakire s most lassankint szinte hízott, szépült, gyenge, leányos dereka, mintha formásabbá feszült volna, a vállai kimagasodtak s erő, hatalmas «akarom!» sugárzott le az arczáról. Minden kis idegszála kifeszült arra a sorvasztó, fáradságos hazugságra, hogy ő most kimenjen a szent, az édes szinpadra!

Valaki benyitotta az ajtót. Arra felé se fordult, olyan bizonyosan tudta, hogy ide színpadi lepke be nem jön, mikor ő öltözik.

Az első primadonna jött be, - a legyőzhetetlen, - vidám, kemény lépésekkel.

- Szerbusz Judith! Ejnye de jól nézel ki ma. Én is végig nézem az előadást. Adj egy kis tust. Aludtam egész délután, kijavítom a szemeimet.

Leült a tükör elé s a szemöldökeit rajzolta ki hosszabbra.

- Vénülök barátom, látod, vénülök, - mondta sebesen s káromkodott. Majd meg halkan fütyörészni kezdett. - Na!... Így csak még elég snajdig vagyok, mi?... Hát te Judith hogy vagy? Köhögysz még?... Nagy bolond vagy barátom s mi hasznod belőle?

A diva felugrott a tükör mellől, kicsapta kéjesen nyújtózva a karjait, dobbantott s azon a bűvös szép alt hangján szavalta vetélytársnője felé:

- Mindenkit szeretek, a ki engem szeret!

Judith szinte meglapulva, valami félénk, leányos meghunyászkodással bujt félre ez elől a lobogó, csodálatos asszony elől, ki ha kell, csak annyi fönséggel tudja hordani homlokán akár a királyi mitrát, akár Diánna szende holdját.

Kiment s nyitva hagyta maga után az ajtót.

A szinpad sajtósárga mastix szaga ömlött be a nyitott ajtón. Judith egy pillanatig dühösen nézett arra felé, amerre az kiment, de csakhamar elfásult s nem törődött vele.

Évek óta hallja ezt a nótát, évek óta gyötri őt ez az asszony. Eleinte irigyelte és küzködött vele sokáig. Néha éjszakákat virrasztott át, hogy amannak a szerepeit vele egyidejűleg tanulja be s aztán várta, leste, hogy egyszerre elibe vágjon. Sirt, ha észrevette, hogy eltanult tőle valamit s

titokban lihegett vad, öserejű művészi nagyságának súlya alatt. Szerette volna sanyargatni magát, ütni a szűk, sorvadó mellét, hogy miért gyengébb, mint azé a másiké?!...

És várt, várt lázasan, babonás, lángoló becsvágygyal; várt, elkeseredetten irigykedve; utóbb türelmesen, bízta magát ritka, de határozott sikereivel. Az az asszony elpusztítja magát úgyszólván... Hasztalan volt minden. Egy parányival se kevesebb ő! - ezt jól tudta, hát csak várt. Amaz örületesen élt s elkápráztatta magát a könnyörtelen időt is, mégis mindig egyforma maradt - s ő ez alatt napról-napra jobban érezte, hogy vénülő leány.

Ezenközben voltak olyan napjai, hogy gyűlölte az anyját, aki útjában állott az imádságaival s kis szürke szemeivel őrizte, hogy el ne kapja az ár, melynek bódító gőze annyiszor elszédítette.

Egy kis töpörödött öreg asszony az anyja, száraz kis kezei reszketve emelik a kanalat, elfárasztja már az imádság is, - és mégis megóvta önző, kegyetlen, becsületes anyai szeretettel. A zsarnoka volt néha. Keserítette a bizalmatlanságaival, ingerelte, mert folyton lesett utána és fájdalmat okozott neki, mert vallásos együgyűségében kárhozatnak látta a színpadot. Eltiltotta a háztól azokat a látogatókat, a kiktől féltette, nem törődve a leánya szemrehányásaival, aki vádolta, hogy önző, mert hagyja, látja maga mellett vénülni, elszáradni. És Judith mégse tudott engedetlen lenni, nem tudta nem szeretni, bizonyos lévén a felől, hogy egyetlen bal-lépésével megöli, és hogy egy napig se tudna élni ő nélküle ez a nyugos, fakó arcú öreg asszony.

Hát csak várt. Talán majd a színpad kárpótolja! Mindent képes lett volna föláldozni a színpadért... De ma olyan fáradt. Nem haragszik senkire. Alig várja, hogy haza mehessen.

Az öltöző ajtaja előtt néhány díszletező állt meg. Beszélgetnek azon a nyomott, félsuttogó hangon, melyet a színpadi munkások megszoknak.

- Szeretném azt az embert látni, aki fizet nekem annyi bort, hogy meg ne bírjam! - mondja az egyik.

A másik lenézőleg csitítja, hogy: - ne vitézkedj úgy, inkább adj ide egy fúrót.

Már járnak-kelnek a színpadon s hangosakat kacagnak. Alighanem mókázik valamelyik jókedvű kolléga.

Judith nem vágyik közéjük menni.

Egy idő óta nagyon belélat az emberekbe s terhére van köztük lenni. Mintha a színpad, az annyit elfelejtető színpad se a régi volna már. Amit eddig alig vett észre, azokat látja most mind s minden olyan visszatetsző. Érzik a mastix szagát. A bálványozott nagy művészekből elibe tola-kodik az ember s ő könnyörtelen az ítéleteiben. A kuliszák közt ögylgő, híres öreg jellem-színész arcán a festék alatt is látja a telhetetlen irigységet és szeretné a szemei közé vágni, mennyire megveti és sok-sok dicsősége mind nem hozza helyre, hogy annyi jóra-való, fiatal erőt harapott el maga mellől. Ki nem állhatja a színház tömjénezett Romeo-ját, a ki hiú és kicsinyes, mint egy tenorista, pedig vénül s az tartja itt csupán, hogy muzsika a hangja. Ah! ha kikiabálhatná amit gondol!... Megborzong, ha eszébe jut, hogy tíz év előtt ő is, szerelmes volt ő is ebbe az urba, a kibe hagyományosan szerelmes ma is minden színi tanodai növendék. És a többi leányok, az asszonyok... utálatosak, nem szereti őket - s nem tudna élni nélkülök.

Egy sajátságos, más-milyen világ az ott a leeresztett nagy függöny megett. A mit látunk, amit esténként megmutatnak belőle, felhú-zván a nagy, ormótlan függönyt, - az nem az igazi, az csak komédia. Hanem a míg föl nem húzzák a függönyt! A paloták, a szobrok, a déli növények nemcsak elülről á-mítanak, hanem őszintén bevallják, hogy biz ők durva, csiríz-szagú vásznak s a hátsó felükre karikaturákat pingált szénnel egy-egy vidám kolléga, - a Borgiák

erkélye mögé sósperczét s pintes üvegét a Junó túlsó felére. De ha a játéka előtt néhány percczel meg tudja ezt látni a színész!... Ha észreveszi, hogy illúzió, csupa illúzió!...

Öten hatan állanak már kimaszkírozva a szinpad közepén, kurizálva a bozontos szakállu dramaturg, ki mint kaptafára, rájuk szabja az alakjait. Egy bohó, kedves fiú tartja őket szóval. A társait utánozza.

- Ni Judith! No most csinálja Judithot. Gyere nézd meg Judith te is!

Oda megy hozzájuk. Mintha az Alma Tadema valamelyik képéről lépne le, olyan hideg és egyenes.

- Gyere Judith, megmutatom hogyan szavalsz te.

És fölemeli a fejét, lassan, méltósággal kiegyenesedik, összébb húzza a szempilláit: - most kiállsz így - - Fekete keztyű, fekete köntös, fekete strimfli s mondod fekete hangon: «A halál», «írta Poe Edgar».

Judith egyedül nevet ezen, a többi nem találja olyan tréfásnak. Kegyetlenek kiméletességükkel az emberek. Valamelyik megjegyzi, hogy hiszen Poe nem is írt ilyen című verset.

- De ha írt volna, te már eddig bizonyosan elszavaltad volna. Hanem azért szeretlek Judith, az enyim vagy ugye?

- Elméletben! - feleli neki tréfásan, ám terhére van ez a vidámság. Elmenekül a függönylyukhoz, hogy megnézzé a közönséget.

A fehér arabeszkes, kék huzatos nézőtérén csapkodják már a székeket s jönnek-mennek. A sötétes páholyokból előcsillan egy-egy feszes kék atilla aranyos zsinorja, látcsöveiket törlik a hölgyek és bizonyosan panaszkodnak, hogy ideje volna már megváltoztatni ezt az unalmas kék díszítést, melyhez lehetetlen előnyös toilettet találni. Szállingóznak a habituék, a minden műértőnél műértőbb futó vendégek, kikről bajos tudni, mulatni jönnek-e be vagy mérgeledni; elhelyezkednek a jóképű kövér asszonyságok, kik előre kikészítik a zsebkendőiket s hangosan ismétlik meg a színészek jobb mondásait szomszédaik rettenetes gyönyörűségére. Az első sor arisztokratikus székei még üresek. Azok az álmos urak később kukkintanak be s őket nem érdekli a játék, ők is inkább a komédiához tartoznak. Szanaszét ülnek a színház lesipuskásai, a zsurnaliszták s a többi ingyen jegyesek.

A dramaturg, - kinek érdekében áll mindenkit biztatni, - Judith mellé húzódik s a fülbe súgja halkán, hogy legközelebb ír majd neki egy jó szerepet.

- De csak hamar írja meg! - mondja fanyar mosolylyal a leány. - Az udvarlóimat lesem, de nem jönnek.

- Parancsoljon rájuk, hogy tartsák itt ilyenkor az orrukat. Ma sokat tapsolunk ugye?

- Megtehetik.

A dramaturg elmegy odébb, súgni.

Judithot csakugyan nem érdekli már az egykor olyan rettegett «mindenki», kik közül így a nagy szerepei előtt szinte ki se merte válogatni az ismerőseit. Most az egyeseket keresgéli elő s eszibe jut, hajdan mint rettegett attól, hogy játékközben jobban meg tudjon látni «egy» valakit. Csak a szerep! Csupán egy öreg úrról tudta bizonyosan, hogy hol ül? Most is ott ül már a jobb oldali második sor sarkán s talán öröktől fogva ott ül minden este, le nem késve soha egyetlen előadásról, soha hátra nem fordulva, soha senkivel szóba nem állva és bizonyosan tudva még azt is, hogy melyik színész hányszor vesz lélegzetet egy este. A jó öreg úr!...

Meg itt van a nagy szőke fiatal fiú is már, ki annyit tapsol s olyan mohó, tapadó nézéssel kíséri minden mozdulatát a színpadon és folyton kukkerezni, ha fent ül a páholyban. Arra, hogy bemutassa magát, kísérletet se tesz. Pedig mennyivel egyszerűbb volna, minthogy így meresztgeti a nyakát a szegény zöld gyerekek!...

Ott a körszéken ült annak idejében egykori vőlegénye Tóni. A derék becsületes Tóni, kit annyit vacsoráztatott s úgy szeretett a mama. Doktor volt és ugyan van-e a mamáknak kedvesebb emberük a doktornál? Az ő gázsijából akart praxishoz kezdeni s a metallotherapiát próbálgatta a menyasszonyán, ernyesztve így is egy kicsit az idegein. Oh mert neki nagy szerencséje volt a mamája válogatta vőlegényeivel!...

Mikor a Tóni lerakva minden vizsgáit, célszerűbbnek látta elmenni Görbersdorfba assistensnek és a saját szakállára kezdeni az élethez, csakhamar fedezett föl neki édes anyja egy vidéki fiskálist. Egy kis embert, jó és szorgalmas embert, a kinek bizony kifizette volna magát, hogy az irodája érdekében feleségül vegyen egy híres színésznőt. Hanem mikor hosszas nyaggatás után szinte beleegyezett, de csak azzal a föltétellel, hogy férjhez menvén elhagyja a színpadot, a fiskális is meggondolta a parthiet.

Csupa multság volt ez! Várni, folyton várni. - Lemondani az igaziról, de a ki nem tud egyebet, nem akar egyebet, csak szeretni! Aztán fonnyadni és ismét várni. Keresni egy olyan becsületes valakiben ezt az egyet, a ki előbb a jegygyűrűt küldi, a ki parthi. Nem jön már, sohase jön, már késő!...

Csengetnek.

Csend lesz, a színpadon azonnal nagyobb csend, mint a nézőtéren. Elkomolyodnak, Judith is összerезzen. A lelke legmélyébe, sok pernye és hamú alá, bizony csak becsap egy pillanatra és pirosságot kerget az arczára most is ez a csengetés.

Hanem mikor vége az előadásnak és ismét ott ül az öltözőben! Undorodva zsirozza le arczáról a festéket, fáradt, kimerült s mintha összegyűrtek volna az arcját. A világitás is előadás utánra van szabva. Öt lámpa helyett kettő zizeg csupán.

A cseléd, - egy egészséges nagy leány, - sietve rakja kosárba a ruhákat. Ő még ma táncolni megy, el is kérdzett már, csak a kisasszonyát kíséri haza előbb. A tekintetes asszonyom már egy óra előtt ide küldte azzal a szorgos izenettel, hogy siessen a kisasszony! Egy vastag gyapjú kendőt is küldött, azt is tessék majd magára venni.

Hát siessünk haza!

Ő megy elől, a leány nyomában.

A színház kapui előtt már sötét van, de az előcsarnok oszlopai közt ott sétál megbujva az a nagy szőke fiú. Milyen pompás alkalom volna most neki, ha hazamenet megtámadná Judithot a ködös kerepesi úton valaki! Például egy részeg siheder... Ő megölné azt, aztán felajánlaná a karját s így szólna: «engedje meg nagysád, hogy haza kísérjem!»...

Így is haza kíséri, huszonöt-harmincz lépésnyire a háta megett jön, de a zsebében bizonyosan megvan egy Sterliczkinél vásárolt arczképe.

Jól esik a nagy kendő. Judith belébujik, hogy csak a szemei látszanak ki. Arra gondol, hogy milyen jó volna most kocsin menni haza. Hát még a karjára támaszkodni valakinek s nem ilyen fáradtan, ezen a széles homályos utcán, egyedül. A gázlámpák fénye belefutad a magas házak sötét tömegébe s ő úgy érzi, hogy megy, mind beljebb valami nedves, bizonytalan-ságba...

Ha most megszólítaná azt a fiút!...

Fellélegzik s lázas melegség bizsereg keresztül rajta. A szemeiből láng harsad ki. Ha neki váгна ezeknek a sötét utczáknak, keresztül a kocsi úton, amerre még soha nem járt, rohanva nekiszabadult lobogó hajjal!... Úgy szívná a szabad levegőt táguló, teli tüdővel, eszeveszetten járva meg minden ismeretlen utakat, hogy had égjen, csapjon össze a feje fölött ez a terhes, czudar világ!... Nem! ő lobogjon végig mint égető és világító, mint pusztító és fénylő láng a fekete háztömegek és a még feketébb embertömegek fölött. Fölötte a fekete ruhás, fehér ingellős férfiaknak, tüzes kárhózzal borítva be mindent és megemészte magát... Égni, égni, szabadon, feltartóztathatlanul, kiélgni az egész életet egy nap, egy óra, egy perc alatt. Fölrobbantani mindent, hogy aztán ne legyen semmi, csak hamu és üszök, üszök és hamu... Csend, némaság, halál, éjjel, örök éj...

Egyszer csak azt vette észre, hogy haza ért, a kapu elé. Alig pihegett. A cseléd olyan messzire elmaradt, hogy nem is látta. Csak néhány perc múlva ért a kapuhoz, panaszkodva, hogy - a kisasszonyom úgy sietett, alig tudtam czeplni ezt a kosarat!

Alig tudott fölmenni a lépcsőkön. Csengetett. Kis vártatva, megkérdezve, hogy ki az, - az anyja nyitott neki ajtót. Úgyszólván nem is köszöntek egymásnak. Vacsorája az asztalon várta. Az asztal másik felén nyitott vastag könyv feküdt.

Szótlánul ült le enni. Alig kóstolt bele a kihűlt ételbe, letette a villát.

- Miért nem eszel? - kérdezte tőle az anyja, bizony egy cseppet sem érdeklődve ma esti diadala után.

- Nem vagyok éhes.

A szoba háttérében két ágy állott közel egymáshoz, már megvetve. A diványon valami fehérnemű hevert. Judith azonnal észrevette, hogy mi az? Fényes fehér gyolcs, melylyel napok óta vesződik már az anyja. Halotti köntöst varr magának olyan czérnával, melyre ősi szokás szerint nem szabad bogot kötni.

Ez ingerelte őt, mondta is már néhányszor az anyjának, hogy ne kinozza az ilyesmivel. De az csitította, hogy meg kell ennek lenni, mikor az ő anyja meghalt, annak is ott volt a szekrényében készen, szépen összehajtogatva. Előtte nem varrta azóta, de míg ő a színházban volt, azalatt dolgozott rajta.

- Hát te megint ezt varrtad? - s fölkapta a mosatlan, ropogós vásznat, hogy a sarokba hajítsa.

Az anyja ijedten kapta ki a kezéből.

- No csak varrjad hát. Jól teszed! Úgy is kell majd, - mondta rekedten.

Az anyja rémülten nézett rá, de ő nem sajnálta. Hadd fájjon annak is!...

A cseléd jött be ekkor, hogy kezet csókoljon. Táncolni ment. Ők ismét ketten maradtak. Judith fázott. Egy sárga hárász kendőt csavart a nyaka köré s leült a koszorúkkal beaggatott kis szobában. Még jobban egyedül akart lenni.

A holnapi szerepével az ölében, kissé előre görbülve ült s nyitott szájjal bámult maga elé. Így, ezzel a sárga kendővel fakó, csaknem kísérteties arcza alatt, beesett, de nagyon fényes fekete szemeivel olyan volt, mint egy átszellemült Pythia, ki rémületes ígéret készült mondani pusztulásról, bűnhődésről, ősi bűnöknek hetedízíglén való megtorlásáról...

Az ajtó nyitva volt és a másik szobában az anyja ezalatt, ősz fejét vastag imádságos könyve fölé hajtva, titokban imádkozott, hogy - *adj uram, fényesség Adonaj csendet neki és békességet!*...

Lefeküdtek s elfújták a lámpát. Az öreg asszony sokat nyögött, mindenféle fájásokról panaszkodott.

- Takaródz be jól. Egyszer megfázol nagyon, ma se vittél kendőt abba a színházba. Levelet írt a Hani testvéred. Megint bajuk van, pénz kell nekik. Az ura is nagyon kér, hogy küldjél nekik.

- Honnan?!

- Látod, ez a színház!! Az a sok rongyos ruha, a puczc - ennyi van belőle. Meg sok az adósság.

Nagyokat sohajtott az öreg asszony s egyre nyögött.

Judith türelmetlenül szólt rá:

- Megint?... Ugyan ne bánts már vele!

Erre az öreg asszony elhallgatott egy kicsit. Aztán szelidebb hangon kezdte:

- Lásd, ha én rám hallgatnál -

Judith előre tudta már, hogy mit akar mondani.

- Híd vissza hát Tónit, hozzá megyek. Csak siess! Most pedig aludjunk. Jó éjszakát!

- Jól be vagy takaródzva? - kérdezte hosszú hallgatás után az anyja, de nem felelt neki.

Másutt járt már ő akkor.

Falun, a hova így esténként fázva, annyiszor vágyik... Süt a nap forrón, meleg minden és fényes. A napsugarak behatolnak a kövek pórusaiba is, be a porba és sok millió apró porszem szinte szikrázik. Olyan kellemes a langyos homokban vajúdni. És köröskörül káprázik a napban minden... Reggel meg este betódul a virágzó roszföldekről az illat. És alkonyodik, szürke, utóbb lilás színű lesz a széles utcza, hol a lombos fák magasabbak, mint a házak. Hosszu hajú, nagy, erős emberek ballagnak el a ház előtt és jó estét kívánnak a domnisiórenak. «Kell virág kisasszony?» - és virágot hoznak kérges kezeikben, kakukkfűvet, pampukát, harmatos kelyhű harangvirágot...

Reggel kilencz óra felé a szerepkihordó sürgősen kereste. Beteg az első díva, ma este nem játszhatik, tessék próbára jönni!

Kiragyog erre a hirre a leány arcza. Ma este annak a szerepét fogja játszani!...

Az első pár perczben sietve kapkodja magára a ruháit, de mikor menni kell, úgy érzi, hirtelen, halálos bágyadság száll le rá, - úgy érzi, hogy ez az egész előtte levő mai nap nem érdemli meg a felöltözködés fáradságát. Próbál hangosan szavalni a szerepből, melynek évek óta jól tudja már minden betűjét. A hangja recseg s olyan száraz a torka, mintha sokat szivarozott volna tegnap este.

Az utcán köd van s apró pelyhekben hull a hó. A levegőnek rossz szaga van s ő olyan föld szagúnak találja. Egy pék legény jön utána süteményes kosarával a hátán s a szeges sarkú papucsai csapkodják a csúszós aszfaltot.

Judith lassan megy a színház felé.

A Rókus-kórház előtt már látja azt a magas vas oszlopot, melyre rátapadt a hó. A mint közelebb ér, folyton tisztábban, világosabban emelkedik ki a nedves ködből a karcsu egyenes oszlop s tetején összekulcsolt kezekkel, alázatosan lesütött fővel áll a Maria inmakulata szobra.

Minduntalan vissza kell néznie rá. Maga se tudja miért, nézi, nézi...

De most már egészen közel van a színházhoz. A kapu előtt mozgó fekete tömbből kivállanak az alakok. Milyen különös, négy ötféle külön alak, ember. Férfiak, asszonyok, színészek, jó ismerősök és most olyan idegenek neki! Mintha nem az ő plánétájának a szülöttei volnának. Egy egészen más világ ez már, de talán valaha ő is ezekhez tartozott.

Nem többé, soha többé! Az élet öröme, az élethez való akarat szárnyait leeresztette fölötte - végkép.

Most érzi először és érzi, hogy ez nem lehet már máskép. Mosolyogva köszönti kollégáit, belép a színház kapuján, megy diadalra, mielőtt halálra menne.

Hideg testére az öltöztetőné fehér görög ruhát ad. «Az utolsó szerep» gondolja magában szárazon, minden érzékenység nélkül. Még egyet igazít a keskeny ránczokon, ki áll a színre és belémered az üres nézőtér nyirkos homályába.

- Csak nem szerettem, csak nem szerettek! Ez az egész! - suttogja magában és kezdi:

«Jazon egy dalt, tudok egy dalt!»

A MOGYORÓ.

Úgy van a mesében, hogy oda fent ketté törnek egy szem mogyorót s a héjjak szerte gurulnak. Ide lent azután mindenik megkeresi a párját. De a míg rátalál!... Hátha úgy elgurult, hogy soha rá nem talál, - hátha elakad valami földi rögben, - hátha rátaposnak, mielőtt a párjára akadna!?...

Julcsa várt türelmesen, bízta a napokat, az esztendőket, - majd csak itt lesz egyszer! Sok keserves esztendeje már, végre is belefáradt, megunt már így lenni. Ez nem az élet, az élet másmilyen. Hát miért szép ő?... És mulik az idő, ő pedig szereti a színeket, a puhát és fényeset, neki jogai vannak itt, - mire várjon?

Elindult, hogy egy szavával behantolja mindazt, mi a mai napig volt, a mi szürke és durva, mint egy kirakatfüggöny. Ezután elfelejt mindent s nem lesz a holnap, csak örökké a ma, selymes aranyos ma, olyan tarka és illatos, mint a jáczint, melyet övébe tűz most.

Nem is volt az menés, a mit csinált, csak támolygott lassú, révedező lépésekkel a kissé meredek úton fölfelé. Nem volt fáradt, de már napok óta valami nyugtató álmoságot érez, mintha meglazult volna testében a sok dagadó izom közt a kötés, mintha nagy utakat tett volna meg gyalog. Sietve ment, alig várta, hogy kiérjen a városból; mind attól félt, hogy utána kiált valaki:

- Julis hova?!

Egy úr várja őt, a ki nem kellemes, de mégse olyan, mint a többi. Megmondta Julisnak: «édesem, maga ne csináljon bolondokat! Maga arra született, hogy soha ne utánozzon másokat. Akarja, hogy magát utánozzák?... Akar utazni? Én kísérem s ön csak parancsoljon. Ha akar, hát egy évig, ha tovább - a mint kívánja. Kész bolondság, hogy itt vakoskoskodik s varrótűvel szurkálja tönkre a szép kis fehér ujjait. Az anyját is nagyságos asszonynak teszem. Mikor indulunk?

Julis már elindult.

Kiért a városból; a nyári lakások kertjeiből virágzó cseresznyefák s orgonabokrok szelid illatát ringatja elébe az ereszkedő alkony, a hárs-allé messze végén mint művészileg redőzött kárpit, a liget frissen zöld bársonya látszik. Nem siet. A kocsik is lágyan gurulnak el mellette a porondos úton s a város örökös lármája is csak tompa nyüzsgés ide, nem bosszantja az utcák gránitján robogó kocsikerekek undok kattogása, a levegő csupa ozon s nem érzi talpa alatt a kövezetet. Mintha mezítláb járna, mint kis leány korában a falusi udvaron, a homokhalomban, hol úgy szeretett hemperegni.

Kevesen járnak itt. Nem találkozik az ismerős urakkal, kik lépten-nyomon kiáltozzák elébe piszkos nézésükkel: - nagy lettél Julcsa, szép lettél!

Kis gyerekek hanczúroznak a kociúton. Hajadon fővel, pirosra gyúlt arczczal kergetik egymást... Mint mikor a pásztortűzből szikrát fúj a nádas száradt asszú avarja közé a hirtelen fölkelt északi szél, - lángra gyúltak emlékei. Úgy jött neki, hogy most levesse csinált virágokkal borított kalapját, leoldja egészséges, duzzadó csipőiről a fűzöt s átkiáltsa a szomszéd kerítésen harsányan:

- Gyere Jóska, csináljunk valamit!

Aztán fussunk!... Kergessük a zsidó grejzler kutyáját, verekedjünk a nyálas Zsigával, hogy bőgjön a hektikás kölyök, a mint csak a torkán kifér. Pacsáljunk az Ikva vizében, csihán levelet meg sárga pitypangot hajigálva a fodros habokba s az legyen a gyönyörűségünk,

hogyan libeg le a kertek alá, aztán messze, messze, le egészen a fekete tengerbe, a hova eljut tudvalevőleg minden, mit csak öltre kapott a mozgó víz.

- Te Jóska hallod, szeretnél te is odamenni?

A Jóska bizony mindent szeretett volna s mindent mert. Ő vitte fel őt a toronyba is, honnan kerek kavicsokkal hajigálták a világot. A Jóska persze hogy szeretett volna csihánleveleket meg sárga pitypangot hajigálni a Fekete tengerbe is és ugyan csak kevésen múlt, hogy ők ketten útnak nem eredtek akkor. Azon múlt, hogy előbb haza mentek egy kicsit vajas kenyeret enni s azonközben gombozási ajánlatot tett a kántorék Zsigája, mire pedig ezt elintézték, este lett.

Este... Csendes, aludni való, édes álmu hajnallal, bizonyos este! Este, mely nem hagy meg semmi emlékezni valót a mai napból s csupa sürgős, nehezen várt a sok napsugárral teli való holnap. És bár Jóska gorombán czibálódott ma s harag lett belőle, holnap azért megint minden jó lesz. A Jóska bicskára tett szert, holnap sípot guvaszt fűzfaágból és dorombot...

- Jó estét!

Julcsát megütötte ez a hang, elbizakodott volt és kihívó. Talán nem is olyan volt, de ő most - olyannak hallotta.

Az az úr köszöntötte így, kinek még most is roppant mód fehérlett a fényesre vasalt ingmelle. Semmi ferde, de egy parányi rendetlen se volt az öltözkén.

Hanyagul Julis mellé lépett s bizalmasan közel hajolva, ezt kérdezte:

- Hogy van? Mire gondolt most?

Erősen dohányszagú volt a lehelete.

Julis kurtán felelt neki és sietni kezdett.

- Nos hát meggondolkozott ugye? Milyen szép virág van ott a derekán, adjon belőle.

Adott, mind oda adta neki. Mert ő most egy kicsit jó volt és íme ismét előjött ez az ember, mint a pók a rózsalevelekre. Elvihet mindent, csak ne bántson minket. Itt a virág is neki, csak menjen innen most, menjen, menjen!

- Nos Juliska? Nincs semmi mondani valója?

- Nincs.

- Még ma nem, nincsen semmi! Azaz mégis, igen. Ott a kerítésen kihajlik egy borostyánág, mintha be volna havazva, csupa illatos fehér virág, ő föléri, - kérem, tépje le nekem abból!

- Milyen naiv! - s fanyar mosolylyal markolt le egy csomó virágot. Hullott a földre is.

Szó nélkül mentek egymás mellett. A leány aggódva tekintett körül, nehogy valami ismerős meglássa őt így! Már nehányszor szólni akart, de nem mert. Végre elszánta magát.

- Kérem, ne jöjjön velem.

- Miért?

- Csak.

Sebesen neki indult, kísérője türelmesen mosolyogva maradt el mögötte. Úgy messziről kísérte hazáig. Nem hitte, hogy vagy egyszer vissza ne forduljon. Dehogyan fordult, mint egy megriasztott kis cicza futott be a kapun. Már most mit mondjon az anyjának, hogy miért jött ilyen pihegve?

- Gyere, gyere, találj el, ki van itt?

Abban a pillanatban kitalálta s rámondta:

- Jóska.

A Jóska savanyú arczczal, nagyon sok tisztességtudással hajlongott. Minden mozdulatán meglátszott a vidéki tanító s térden alul érő fekete szalonkabátjában olyan ünnepélyes volt, mintha vizsgát állana.

- Jóska! Jóska!

De Jóska nem mozdult.

- Mikor érkeztl?

- Tegnap.

- Csak ma jössz mi hozzánk?

- Ne haragudjon érte, de én -

- Mi lelt? Miért nem tegezel? - hebegte a leány, de már ekkor nagyon ijedt volt. Nem így képzelte ő ezt.

Nem így képzelte ő ezt, hanem a hogy a mesében van, - a mogyoró másik feléről... Majd csak egyszer besurran az ajtón, ő nem is hallja a lépéseit, a háta megé áll, két kezével lefogja a szemeit s ő azonnal kitalálja, hogy ki az?... Most meg itt állnak szemközt, a karjaik leeresztve. Az ő kezében még ott a fehér borostyánvirág és hallgatnak, félénken várva, hogy mi lesz?...

- Szegény vagyok, nem tehetek róla. Nem mertem megírni. - - Volt neki, nekem nem volt - - Hát elvettem! Ne haragudjanak érte, feleségül vettem - - De én azért - - -

Már most mi lesz?... Jóska félszegen húzódott az ajtó felé.

A leány elfordult. Konok, daczos arczczal szorította össze a fogait. Nem tudta megállni, sírva fakadt mégis.

Egy elgurult, pudvás mogyoró nem ért többet e pillanatban ennél a leánynál. Hova gurul?... Ki találja meg?...

MEDDIG?

I.

Az öreg Báldy grófné, Miklós anyja csinálta meg ezt a házasságot. Mániája volt a házasság.

Mikor a fia Miklós, harminczegy éves korára jóllakott mindennel, a mit egy közönséges lelkű gazdag ember megkívánhat, mikor a nőket is olybá vette már mint a cukrot, akkor fölmondta a párisi és odessai hoteljeit, szolgaszemélyzetét elbocsátotta s hazajött. A régi cselédei közül csak a komornyikját tartotta meg. Ahoz jobban hozzászokott, semhogy el tudott volna lenni nélküle.

Itthon az anyja nagyon megörült neki. Ő azonban négy hónap alatt tisztába jött azzal, hogy nagy ostobaságot cselekedett. Dominique, a komornyikja is ezen a véleményen volt. De mégse tudta újfent rászánni magát az elhagyott életmódra. Fáradt volt már.

- Nősüljön meg Miklós, - tanácsolta egyszer ebéd után az anyja.

A gróf egy hintaszékben ringatódzott, felhúzza bal lábszárát az ölébe. Abba se hagyta a ringatódzást.

- Ön mond valamit!

- Komolyan mondtam. Én megházassítom, ha akarja. Más ember lesz akkor magából.

A lábszárát csapkodta a tenyerével s lustán hunyorgatott a szemeivel, mintha azon tűnődött volna, hogy milyen ember is lesz hát akkor ő belőle?

- Nem bánom.

Néhány nap múlva már érdeklődőbb hangon kérdezte anyjától:

- Kit akarja, hogy elvegyek?

- Bízsa csak rám.

Báldyné szokott ügyességével intézett el mindent. Számot vetett a fia természetével, mely erősen hasonlított az övéhez. Csakhamar tudatta Miklóssal, hogy Eliz grófnőt jó szívvel ajánlaná.

- Elizt?...

- Ön szöke, erre tekintettel voltam. Eliz barna. Azt hiszem, csinosnak fogja találni az én kis czigányomat. Természetesen maga nem tud arról semmit, hogy míg évekig oda kódorgott, mennyit kényeztettem én Elizt. Magának szántam már tizennégy éves korában, most huszonegy éves. Jöjjön, köszönje meg.

Miklós megcsókolta az anyja kezét. Azután fordult a szobában egyet kettőt, megfricskázta az útjába kerülő zsölyeszékeket s mintha gondolkozott volna. Szokása volt ilyenformán tenni.

- Jó! - adta végre beleegyezését, elnyujtva a két betűs szót.

Azután színházba kísérte az anyját.

Előbb átöltözött. Öltözködés közben Dominique, a komornyikja volt mellette. Mikor megborotválta, a gróf ülve maradt.

- Te!

- Parancsol a gróf?

- Megnősülök.

Dominique hosszú képet vágott.

- Mit gondolsz Dominique, mi?

- Nem gondolok semmit.

- De gondolj!

Dominique gondolt. Azt mondta a grófjának, hogy:

- Mindegy!

És még az nap tűzre rakta a gróf felesleges holmijait, a miket ő osztályozott, ő tartott rendben. Apró színes leveleket, páratlan női keztyűket, zsebkendőket s más efféle haszontalanságokat égetett el.

A gróf színházba ment, onnan a kaszinóba, hol megvacsorázott s elnyert a fiúktól egy halom pénzt. Reggel öt óra felé eszébe jutott, hogy már napok előtt alkudott Taszilóval a «Delia» futó kanczájára. Hamarosan megcsinálták a vásárt s megittak rá néhány palaczk pomeryt. Mielőtt haza ment volna, megemléltette nekik, hogy megnősül. Azoknak is tetszett az idea s nem volt kifogásuk ellene. A viszontlátásra!

Otthon megfürdött. Az alatt jelentette Dominique, hogy elégette a mit elégetett.

- Te! Nem lett volna jobb visszaküldeni azt a holmit?

- De nem tudtuk volna valamennyinek a címét.

- Igazad van. Álmos vagyok Dominique.

Dominique a jegyzőkönyvében lapozgatott.

- Hat óráig semmi dolga a gróf úrnak.

- Te én úgy emlékszem, ígérkeztem mára valahová.

- Tudom, Tasziló grófnál lesz ma női társaság. Oda nem érdemes elmenni.

Fürdés után kölni vízzel dörzsölte be őt Dominique.

- A hátamat Dominique. Ott, ott, jobban! - s nyögött a Dominique gyakorlott ujjai alatt. Sovány háta volt s a bordái erősen látszottak.

- Lovat vettem Do-minique - - Te! - - ne nyomjad ott olyan erősen.

- Így kell. Egészen újra születik ettől. Miféle lovat?

- A Tasziló «Deliá»-ját.

- Nem rossz ló. Na most méltóztassék lefeküdni - szólt s megtörülgette a gróf hátát.

Felhajtott egy pohárka grenadint s lefeküdt.

Dominique elrendezte a ruháit. Közben-közben csóváltatta a fejét. Majd az ágy elé állt.

- Gondoltam valamit.

A gróf felnyitotta szemeit s intett, hogy beszéljen.

- Nem lehetne visszamondani azt a nősülést?

Báldy Miklós nagyot nézett. Szinte meghökkent. Fel is támasztotta a könyökét s a tenyerébe tette az állát.

- Mi jutott eszedbe? Nem lehet Dominique, már megigértem. Mit gondolsz, nem jó lesz?

Dominiquenak mintha csakugyan nem lett volna kedvire. Húzogatta a vállát, fontoskodott.

- Hát utóvégre is nem olyan nagy baj. Egy kis alkalmatlanságára lesz a grófnak eleinte. No de tessék csak nyugodtan aludni.

Igazított a párnán, a takarón, behúzta az ágyfüggönyöket s kiment a szobából.

Miklós gróf fészkelődött az ágyban néhány perczig.

Egy negyedóra mulva betekintett Dominique, de akkor már úgy aludt, mint a ki jól lakott mákonynyal... És ezalatt szűzies sovágásban, álmatlanul, - egy még ismeretlen édes világ ígérő képein merengett Eliz, ez a hajnalra fakadt, üde, fehér orgonaág.

II.

Négy év multán, most kezdődik a fiatal asszony tragédiája.

Az ablak előtt áll, midőn férje a szobába lép. Nézi a Garda tó intenzív kék vizét. Néha köhécsel. Ilyenkor mellére szorítja a kezét és színtelen arczába vér fut az erőlködéstől.

- Ma elútagom, - mondja a gróf.

- Mit szól hozzá Dominique?

Eliz grófnénak a hangjában nem volt semmi kifejező, olyan, mint a bádogpénz pengése. Sovány nő volt s nagy fekete szemei ragyogtak.

A mióta asszony, négy év alatt száradt így el. Érdekes asszony. Azokra a csontos, szenvedélyes mór nőkre emlékeztet, kik nem félnek a kés élitől, a kiket ha megcsal a férfi, nem sopánkodnak, hanem ölnek, de azután csókolják a véres, tátongó sebet; a kik harapnak karikára nyílt szemekkel, kigyúlt arczczal és tudnak összetaposható, lábaid elé omló gyengék lenni, ha szeretnek.

Ő és a férje tisztában voltak egymással.

Az esküvő után megcsókolta Miklós gróf a feleségét, Eliz a csóktól összeborzongott s összeszorította az ajkait. Most nem utálja már a férjét, csak őt tartja a legközségesebb embernek a világon. A gróf lusta a «jelenetek»-hez és sokkal álmosabb a vére, semhogy törődne a feleségével. Sőt titokban szerette volna néha elmondani Dominiquenak, hogy íme így van ez a legjobban, mert a felesége kedveskedései úgy is csakhamar a férfiúi büszkesége rovására mentek volna.

- Ön meddig marad itt? Én a Derbyre megyek.

Elizt jobban érdekelte, a mit az ablakban látott. A hajóhidról egy kis társaság szállt a San-Marco gőzösre, kik megútna a Garda gyöngyét Rivát, kirándulást tesznek a ponalei vízesések felé. Úgy magának mondta: nem lett volna rossz velük menni.

- Parancsol? - kérdezte kissé boszankodva, a gróf. Nála azonban a boszankodás is csak pillanatnyi volt. Nem bírták az idegei tovább, melyeket már úgy is izgatott ez az unalmas Riva.

- Ah igaz, ön tehát utazik már. Isten önnel.

Ezzel a másik szoba felé tartott. Útjába esett a férje. Midőn elhaladt mellette, újjai hegyével könnyedén megérintette a kezét. Ez volt a búcsuzás. Az ajtóból visszaszólt:

- Nézze, okosabban tenné, ha elnézne Radegundba vagy talán Dieppbe. Tönkre fogják tenni a futtatások.

Miklós gróf hunyorított a bal szemével. Valamikor az elcsapott szeretőit mustrálta ezzel a hunyorítással, ma napság petyhüdtek voltak már a szemöldökei ahoz, hogy megadják a kellő szemtelen markansságot az arczkifejezésének.

- Még birom.

Eliz vissza se nézett.

Báldy Miklós sarkon fordult.

Az előszobában Gajáry Dénessel találkozott, kinek a birtoka határos volt a grófék báldi tagjával. Rég ismerték egymást, de kölcsönösen nem sokra becsülték egymást. «A feleségem fedezte fel» - szokta mondani a gróf azoknak, kik véleményét kérdezték. Gajáryt némileg különcznek tartották a societásban. Tartózkodó és discret volt mindenkivel szemben, ott volt mindenütt és kitért mindenki elől. Futtatott, de nem fogadott. Ettől a vállas, napsütötte arczu, csinos embertől soha senki pikáns kalandot nem hallott. Az asszonyok szívesen kényeztették volna, de az express puskáját többre becsülte, semhogy letette volna válláról egy olcsó ölelés kedvéért. Összevissza annyit tudtak róla, hogy egyszer a kaszinóban Hollaky Géza bárónak az arczába hajította valami megjegyzésért a poharát. A kik az asztalnál ültek, hallották a megjegyzést, Gajáry megkérte őket s nem adták tovább. Akkor Gajáry sántává lőtte Gézát s a saisons birtokán töltötte.

- Szervusz, jó napot! Eredj, épen téged vár a feleségem. Egyszersmind adieu! Én ma megyek a Derbyre. Te meddig maradsz itt?

Gajáry nem mondott bizonyos határidőt. Szerencsét kívánt a grófnak.

- Na tudod, a «Delia» pompás dög. Pompás egy dög! - ismételte s lebillegett a lépcsőn.

Eliz grófné az ölébe tett kezeit nézte. A vékony erek mintha megannyi alabastromra festett kék vonalak volnának. A körmeinek se volt pontosan meghatározható színük, a narancssárga és fehér közt váltakoztak. Úgy ült mozdulatlanul, a melle is alig pihegett. Majd fölemelte a kezét és nyitott tenyerét az ablakon beáradó napfény felé tartotta, vizsgálta, milyen kevés benne a vér.

Ekkor lépett be Gajáry.

- Jöjjön, nézze, milyen nyavalyás vagyok.

És átnézetett vele a tenyerén, melyet az meg akart csókolni. Megengedte neki, - ha nem borzad az újjaim hidegségétől!

- Szolgálhatok valamivel? Miklóst találtam künt, tőle hallottam, hogy várt reám.

- Én?

- Ő mondta.

A grófné sápadt halántékára kicsi piros folt szökött s lehunytá szempilláit. Majd elmosolyodott s mintha épen csak a nem ilyen üdülő asszonynak való merész ötleten mulatna, kedves henczegeccsel emlegette, hogy az imént már a tóra kívánczozott.

- Ne is higgyen az orvosainak. Én, ha az ön helyébe volnék, mennék a merre kedvem tartja. Nincs önnek semmi baja.

- Csupa egészség vagyok! Hallja, hogy csörög a vérem?

Kaczagva tartotta Gajáry füléhez az öklét, hogy hallgassa az üterét.

Gajárynak lüktetett halántékán az ér és megduzzadt a szétpattanásig, pedig csak közel volt, de meg se érintette az a kéz. Mintha lopáson érték volna, úgy állott az asszony előtt, zavartan.

Veréb csiripelés hallatszott be a nyitott ablakon. A táviró sodronyain párosával illesztgették szárnyaikat a fecskék s lent a tóparton három madárka csapkodta szerte apró csőrével a finom fővényt.

- Miklós elúszik ma Dominique.

- Dominique utazik el a gróffal, - javította őt ki szinte gúny nélkül a grófné. - És?

- A futtatásokra viszi «Deliá»-t.

Vontatott volt ez a beszéd nagyon. Egyik se azt mondta, a mit mondani szeretett volna. Mind a ketten jól tudták ezt. A grófné így akarta, Gajáry meg nem tudta másként. Ez a sovány, fekete szemű, igéző asszony hatalmasan tudott akarni és imponált a nélkül, hogy az erőszakosságnak legcsekélyebb nyoma lett volna egyetlen szaván.

Most hallgattak. Látták az ablakon át a tó borzongató felszínét, a fehér szegélyű hullámokat, melyeknek mind szélesebbre és szélesebbre verődő karikáit csendes loccsanással töri vissza a homokos part. Majd az Ora suhan végig fölötte, pillanatra homorú nyomot hagyva maga után, azután belékap a hajóhid lobogójába s azt lengeti.

Mindez nagyon kevésbé érdekelte azonban Gajáryt. Beszélni szeretett volna s ezt mondta:

- Megyek Garganoba, nem parancsol valamit? Estére meghozom.

- Nincs szükségem semmire, - s kezét nyújtott.

Gajáry megfogta a kezét, mely mozdulatlanul engedett gyengéd szorításának és hideg volt, akár ha viaszból lett volna. Ám ha csak egy kissé megrezzen, észreveszi és csillapul a szíve dobogása.

Csillapul a szíve dobogása, mert hisz az emberek valójában nagyon egyformák. Gajárynak magas homloka alatt józan, hideg esze csakúgy csütörtököt mondott a szíve zavaros kiabálására, mint akármelyik hegylakó paraszté, kinek gólyva nő a nyakán s belapul a tarkója a rajta hordott terhektől.

Ime előtte a nagy tó.

Neki vetette hátát egy cölöpnek s gondolkodni iparkodott. A meddig ellát víz és azon túl is napos, virágos vidék, a hova elviszi akármelyik rongyos bárka... De mi van hát annak a mélységes két fekete szemnek a horizontján túl?... Annyiszor hitte már, hogy látja.

Halászbárkát húzott partra két halász s ő irigyelte a jó kedvüket. A bokrok felé indult, egyedül óhajtott lenni. A mellét szorította valami s roppant fáradtnak érezte magát.

Kiáltották a nevét, megfordult s Eliz grófnét látta. Piros, kék csíkos derék volt a grófnén, fekete haja görög kontyba szorítva. Sebesen jött s arcza kipirult egy kisé. Gajárynak kellemes melegség futotta végig a mellét.

- Sétálni akarok én is. Hova megy?

- Támolygok.

- Én is magával, jó? - s nevetett. - Azt hittem Garganoba megy. - - Majd némi kacérsággal mondta: - Mert maga mindennap indul valamerre, Dénes. Ma már azt hittem a Kárpátokon is túl jár. Ha jól emlékszem, elbúcsuzott tegnap is. Hova is akart menni tegnap?

Édes engesztelés csengett a hangjában, melylyel újra meg újra kibékíté Gajáryt, ki most is olyan ügyetlenül állt ott, mint egy virág mellé dugott karó.

- Nem sajnálna itt hagyni engem, magamra? Az unalom emésztene el.

Ekkor már a karjába fűzte a karját.

- Egyszer se mondta, hogy ne menjek.

- Azt várta? Hess!! - kiáltott hirtelen a vidám asszony. Egy méh dongott a feje körül, feléje ütött a napernyőjével.

- Ne bántsa szegényt, az se bántja magát. Kaméliára nem száll, annak méz kell.

- Ez gorombaság volt.

- Oh maga hideg, szép virág! - mondta Gajáry s szemeit fehér nyakába kapcsolta, melyet fedetlenül hagyott a matróz szabásu ruhaderék.

Eliz megfenyegette: visszamegyek s küldöm Garganoba!

- Küldjön, küldjön. Kergessen el maga mellől, mert - -

Dévaj kacagással szakította félbe szavait a szép asszony. - Nem vagyok itthon!

Igy mentek egymás mellett. Hirtelen ezt kérdezte a férfi:

- Becsüli valamire a férjét?

Nyugodtan, mintha épen csak azt kérdezte volna tőle, hogy parancsol-e egy szelet czukorkát a theájába, minden harag, a legkisebb felindulás nélkül válaszolta:

- Nem.

Egy galyat rugott odébb útjából Gajáry s a torkába érezte föl a szive verését. Nem ér vele semmit, de mégis jól esik hallani az ilyet.

- Nem - ismételte, kissé hangosabban Eliz. - De azt hittem, ezt ön kitalálja kérdezősködés nélkül.

- Útálom azt az embert.

- Ön? - s kivonta karjából a karját. Azután komoly, nem neheztelő hangon mondta: - ezt még kevésbé volt szükséges elmondania.

- Bocsásson meg érte. Beszélnem kell.

És megfogta a kezét, azokat a színtelen vékony ujjakat. Eliz felsziszszent s kérte, ne szorítsa meg úgy a kezét, mert fáj.

- Engem szúr a levegő is, ha a közelében vagyok s ön arra kér, hogy ne szorítsam a kezét, mert fáj. Hiába való minden erőlködésem Eliz, nem tudom nem szeretni. Mióta megtiltotta, hogy erről beszéljek, nem vagyok én se boldogtalan, se szerencsétlen, nyomorult vagyok. Vergődöm, de nem tudok lenni maga nélkül. Most legyen jó és hallgasson a szívére. Nem azt akarom, hogy megszánjon, Eliz.

Az asszony hallgatta.

Soha nem mondtak neki ilyesmit. Óriási lelkierő volt gyenge, elkínzott testében, az izgatottságát tudta palástolni, de hogy eltiltsa magától ezt a szenvedélyes embert, arra nem volt képes.

- Lehet, örültséget kérek. Maga nem a magáé. Nem igaz. Azé az emberé nem, mert az senki. És senkié, ha nem az enyim. Legyen az enyém! Én nem tudok lemondani, nem tudok csak jó barátja lenni. Ismerem a formákat, melyek minket elválasztanak, de ha szeret, mit törődünk azokkal. És ha évek mulva, csak egy óráig lenne bár az enyém, azért az egy óráért elviselem addig egy teherhordó állat minden kínlását.

A grófné mohón hallgatta, bársonyos nézésével szinte átölelte a hevesen beszélő embert. Olyan szívesen, olyan gyönyörűséggel omlana a karjai közé.

És biztatta a langyos, illatos levegő, a borostyán cserjék, a cyprusok levelein bujálkodó nap-sugarak, a csendesen locsogó tó vize, melynek tükrén, mintha örökös ölelkezésben ringának a habok. Mind csábítja, hogy mit ez az egész világ!... Szorítsa vissza a férfi izmos kezét, a belül emésztő láng szálljon szabadon a szemeibe, az ajkára s kiáltja hangosan - akarlak! akarlak! beszélj te mindenem, taníts meg a boldogságra, szeress!!... Nincsen olyan isten, a ki ezt bűnül vegye, csak az emberek vádaskodnak miatta.

- Dénes! legyen okos. Mindig azt hittem, hogy maga nekem jó barátom.

Gajáryt felrázták ezek a szavak. Akárha kegyetlen kézzel végig törülnek a még nedves festményen, összefutottak lelkében a színek. Ütni, zúzni szeretett volna. Összeszorította a fogait, fel volt benne korbácsolva minden indulat, szédült.

- Nemes, jó lélek, most sajnál engem!... Nem küld el, mert sajnál és ki is akar gyógyítani a betegségemből.

Jóformán azt se tudta, hogy mit beszél.

- Beteg vagyok, az. Reszket az agyam, ha látom s nem tudok elmenni innen. Itt maradok. Ha távol volnék, még kevésbé tudnék megbékülni. Itt maradok - nyögte. - Ne tegyen szemrehányásokat Eliz, hogy az útjába állok. Bennem nincs magával szemben s maga nélkül se büszkeség, se hiuság. Semmi, semmi nincs, csak szeretem. Kerüljem? - Hová menjek? Hol nem ér be a maga sápadt, bánatos, szép arcza, édes két fekete szeme? Nem férünk mi el ketten, csak egymás mellett.

A Romanzollo oliva erdős oldalán szél indult a lombok között és ingatták leveleiket lágy zizegéssel a borostyán cserjék, az aranyos zöld magnoliák. A Monte Rechetta és Monte-Brione ölében borzongott fodrokat hányva a Garda.

- Eliz! Ostobaság nekem könnyörögni. A mit én kérek, azt vagy kérés nélkül adják, vagy sehogy. Szeret? Ugye igen? Én érzem. A mi szenvedése csak van ennek az érzésnek, kezdve a gyerekes pityergésen, keresztül kinlódtam már mind. Eljárok magához, de mintha naponkint a legkedvesebb halottamat temetném. Szép nyugodtan kell ülnöm, pedig ha parazsat raknának a halántékomra, talán azt se érezném. Ha megérint a ruhája, az örültség kerülget. Csendesen kell nézzem s nem ragadhatom meg, hogy soha többé semmiféle hatalom ki ne vehesse a karjaimból.

És a grófné nézett reá jóságos nézéssel. Vele szenvedett, de ugyanekkor valami kínos gyönyörűséget is érzett. A haldokló anya kínjaiba vegyülhet ilyenforma gyönyör, mikor újszülött kisdedének a sírását hallja.

- Mit csináljak?... - mondta Gajáry.

A levegőbe mondta ezt és hasztalan is adott volna reá okos választ az egész mindenség. A legbölcsebb tanácsot egy lepergett falevélnél se vette volna inkább számba.

- Nem tudom, mit akarok?... Hogy szeressen! Az leszek, a mit maga akar. Azt teszem, a mit kíván, ellesem az óhajtasát... Csak fogja a kezemet és én megyek. Csak szeressen!...

Eliz vissza akarta vonni a kezét. Nem bocsátotta. Hát nála hagyta néhány perczig. Azután megengedte, hogy az ajkához szorítsa a tenyerét s nem vont vissza lázas csókjai elől. Szeliden, igazán mintha saját magának tenne szemrehányásokat s most gyógyítgatná az akaratlanul ütött sebet, ezt mondta:

- Hát itt marad, Dénes. Nem bocsátom innen. Én is meggyógyulok s meglátja mekkorákat kaczagunk majd együtt. - Viszont mintha siránkozó gyermeket csittítana, becézgető hangon folytatta: - Maga lesz Dénes az én legkedvesebb barátom.

Az eltaposhatatlan reménység kicsillant a reá hordott homokból. Igen, itt marad s ki tudja mire válik a holnap?...

Eliz már a lelkébe látott. A mikor a legátlátszóbbnak hisszük az asszony lelkét, akkor tárjuk fel a magunkét, melynek durvábbak, vastagabbak a lapjai.

Biztató, egy két meleg szót várt Gajáry s Eliz ime leveleket verdesett le a napernyőjével s kis idő múlva a villa Bettoni híres aczélmetszetei után kérdezősködött. Hát csak ennyit ér mindaz, a mit mondott, hogy elmondásuk után eltemeti néhány kurta percz?!...

A hegyi forrás habverésében több a rendszer, mint egy szenvedélyes ember gondolatjárásában.

- A villa Bettoni? Most érdeklődik azok iránt a haszontalan ócska metszetek iránt? - Nem kíváncsi egyúttal arra is asszonyom, hogy vajjon hány «e» betű volt abban, amit az imént mondtam?

Eliz gyengéden, a jó asszony tapintatával korholta: - Nem jól tesz így Dénes. Nemde úgy egyeztünk, hogy jó barátok maradunk?

Gajáry akadozva kérdezte:

- Bocsánatot kérjek?

- Minek? Kössük ki, hogy ilyen apró gorombaságokat számba se veszünk majd.

Azután beszélt mulatságokról, a terveiről és sok egyébéről. Hogy majd bejárják a szomszédos helységeket, elmennek a Ledro völgyébe, megnézik Limonét, a czitrom falut, mert íme ő már ezután roppant jól fog mulatni, mint a hogy azt az egészséges emberek szokták. Csupa kaczagás a betegeskedése.

Gajáry hallgatott. Mire a hôtélhez értek, lecsillapult teljesen.

- Maga Eliz igazán csak jó pajtásnak való.

Eliz nagyot lélegzett, midőn elvált Gajárytól.

III.

A lépcsőházban találkozott a férjével, ki Dominiquenak adott utasításokat.

- Jó napot asszonyom. Honnan?

Esküvőjük óta most érzett a grófné férjével szemben először elfogultságot. Gajárynak a lázas hangja még a fülében csengett s mintha most vallatná a férje. Olyan közel, olyan nagyon közel volt a bűnhöz.

Már mondani akart valamit a saját igazolására. Férje édeskés mosolylyal haladt mellette a lépcsőn.

A büszke asszonynak rémítő volt az a tudat, hogy ennek a hitvány felkiáltó jelnek kicsi híjja, hogy íme joga nincs őt kérdőre vonhatni. Nem érdemli meg ez az ember még azt se, hogy megcsalja a felesége. Pedig Báldy Miklós nagyon várta az alkalmat, hogy féltékenynyé lehessen. Még a futtatásokat is elmulasztotta volna, egy kínálkozó alkalomért. Nem mintha a családi szentélye előtt őt állani elmulasztatlan kötelességinek tartotta volna, ilyen tekintetekben neki, - ki hajdan, ha szerit ejthette, olyan nyugodt lelkiismerettel szökte át felebarátai szentélyeinek korlátait, - nem voltak elvei. És sokkal inkább nagyvilági ember ő, semhogy készséggel szemet ne hunyjon, ha azt a látszat épségben való megőrzése mellett teheti.

Az a boszantó tudat, hogy jogos tulajdonát más bitorolja, szintén nem izgatta a féltékenységre, jogainak a gyönyörűségét soha nem ismerte s irigyelnie se lett volna mit attól a «más»-tól; a felesége nem a felesége, csak koronás nevének a társa. Szövetség ez, melyet az ő körében országgraszoló, nehéz skandalum nélkül felbontani lehetetlen, akármilyen terhes.

A lecsúfolt hiúság s a mindenképp felett való irigység, a sovárgó vér irigysége se ébreszthette fel ő benne a «zöldszemű szörnyeteget», hogy más hordja keblén a virágot, mely ő tőle megtagadja illatát. Nem vágyott az illata után soha. A jóllakott ember lusta ember és nem ellensége annak, a ki eszik. Báldy gróf Párisban s a többi terített külföldi asztaloknál hagyogatta el az étvágyát.

- A viszontlátásra báránykáim! - így búcsuzott el a czimboráktól, midőn torkig volt minden-
nel, a mi édes és specziális. Ki tudja, eljöne, ha megbir még egy falatot?

Itthon se igen lett éhes. És ha az lett, sokkal türelmetlenebbé tették őt kimerült idegei, sem-
hogy az első akadálnál ne inkább a «báránykái»-nak tett ígéretét váltsa be.

Kicsiség az, a gróf nem adta volna mindannyiért egy odesszai regatta versenynek az izgalmait se cserébe. Hát még a derbyt! Hanem igenis, a semmibe vevés bántotta, a felesége megköze-
líthetetlen fölénye uszítja. Hogy nem talál annak a lényén egyetlen porszemnyi piszkosot, mely jogot adna bár a szegényke grófnak egy gúnyos mosoly kíséretében legalább csak annyit mondani: - asszonyom, én ezt szívesen elfelejttem!...

Ah! akkor mennyi gēnetől szabadulna s milyen gyönyörűséggel babrálna az istállóival, melybe, ni! ha jól emlékszik épen azon időben került egyik legkitünőbb kanczája, a Delia, mikor megnősült.

Mostanában szimatolt valamit, rászánta magát, hogy ügyelni fog. De lassan ment, átkozottul
lassan. Hajlandó lett volna segíteni is az ügyet, siettetni egy kissé, mert fogyott a türelme. Nem tudta módját kapni. Dominiqueot se vehette ebben az ügyben igénybe. Ám Dominique sokkal ügyesebb, semhogy ki ne találná magától, hogy mi kell a grófjának.

Semmitmondó pofával ujságolta az imént is, hogy - ő méltóságát a grófnét Gajáry ő nagysá-
gával láttam, az alsó parton sétálgattak.

Dominique is külön tétel alatt könyvelte el ezt a szivességét. Ekkor érkezett vissza a grófné.
Daczára a kényelmetlen meredek lépcsőknek, a gróf rászánta magát, hogy fölkeresse. A lépcsőházban nagy tüköruvegek voltak a fordulónál. Az egy lépcsőfokkal hátrább haladó férj, nevének minden mozdulatát figyelemmel kísérhette.

Báldy Miklóst csiklandozta a jó reménység. Jó kedve volt, mintha a gyepen az ő lova járna
elől.

- Mást határoztam, nem utazom el.

Csodálkozva látta, hogy a felesége arcán egy vonás se mozdul, daczára óriási hatásra
számított szavainak. Hogy majd megretten. Semmi ilyet nem cselekedett.

- Igen itt maradok, - mondta, mintha valaki kételkedett volna az állításában.

- Kétségkívül Dominiquenak sincs ellene kifogása?

- Ön többször emlegeti Dominique-ot, mint -

A grófné lakosztálya elé értek, ki mint rendesen, ezuttal se látszott kíváncsinak, hogy miként
szándékozik befejezni a gróf megkezdett mondatát.

Báldy Miklós elhirtelenkedte a dolgot.

- Közölni akarok önnek egyet s mást asszonyom.

- Velem?...

Hát ezt ugyan mi, lelte? Ha tudta volna mit akar, egyszerűen szóba se kezd vele.

Belépvén a szobába, már habozott a gróf. Mondja?... ne mondja?... Sőt az is átczikázott az agyán, ha vajjon elegendők-e az okai arra, hogy ő most egy úgynevezett «jelenetet» rendezzen itt. Hogy kezdje?

A grófné várta már, hogy mit akar.

- Nemde arra kért, hogy meghallgassam?

A grófnak megváltozott a hangulata. Mint a ki az ötödik palaczk pezsgő után gondol a más-napi főfájásra, úgy érezte magát. De már csak végig csinálja, ha itt van. Néhány szóval szeret-te volna bevezetni a mondandóit, de nem jutott eszébe semmiféle olyan frázis, a mit az ember a saját feleségével szemben használhat. Már kicseppent a kellő hangulatból s a kudarcztól félt. Végre így szólt:

- Nem olyan fontos az egész. De szükségesnek tartom, hogy figyelmeztessem önt valamire.

- Lekötelez.

- És ki akarom kerülni, hogy esetleg elkésve, olyasmit ne legyek kénytelen majd mondani - -

Ezt a mondatot ügyetlenül kezdte, elakadt. Nem vesződött vele, kezdte a dolgot egyebütt. És kezdte roppant komolyan:

- Ön asszonyom valószínűleg tudja az én nősülésem történetét.

- Felette tréfás vállalkozás volt az ön részéről.

- Mondjuk. Anyám óhajtotta. Sokat beszélt nekem az ő kedvencéről, önről grófné. Tökélete-sen igaza volt, ön -

- Kérem, ennek a történetnek a fináléján is túl vagyunk már.

Ez a megvető modor felizgatta Báldy Miklóst. Egy újabb hangulatba zökkent.

- Szükséges, hogy megértse okait az én kissé sajátságos viseletemnek s méltányolja óhajtá-somat, melylyel terhelni akarom most. Temperamentumunk különböző.

- Ön nagyon udvarias.

- Hajlandó vagyok az lenni ezután is. Önnek lehettek nézetei, melyeket én nem ismerhettem mielőtt nőül vettem.

- Reményilem, nem szándékozik most kérni bocsánatot ezért?

- Kérem, ne gunyolódják.

- Uram! - mondta élesen Eliz, - én nem akarom tudni, hogy ön mi célból jött most hozzám. Nincs szándékom szerepet vállalni semmiféle jelenetben. Figyelmeztetem azonban, hogy ezt a szerencsétlen házasságot illetőleg magyarázatokat akár kérni, akár adni, kettőnk közül nekem van több okom.

- Téved.

A beteg asszony arcza fölpirult. Bántotta, hogy így merészel hozzá szólani ez a semmit nem érő ember, kit úgy ismer, mint a mosdó asztalán levő szivacsot. Büszkesége, minden nőies-sége hevesen tiltakozott az ellen, hogy akár egy szavát is meghallgassa még. Választ nem tűrő hangon, melyet azonban minden szó után elfojtással fenyegetett a köhögés, ezt mondta:

- Nem tévedek. Sejttem mit akar mondani. A mit ön néhány pillanatig akarni képes, azt nem nehéz kitalálni. De én nem akarom, hogy bármit is mondjon nekem.

- Egy érdekes kaszinói jelenetet fogok önnek elmondani.

- Nem akarom hallani és ön nem fog semmit is mondani. Se most, se máskor, ne is kísértse meg. Értette kérem, így akarom.

A grófnak tetszett az indulatosan lihegő asszony. Még nem látta így a feleségét. Ringó mellét, megszegett, büszke tartásu nyakát s vérpiros ajkait most felettébb kíváncsnak találta s érezte helyzetének alárendelt, félszeg voltát. Valami gyermekes durczásság készítette, hogy bántsa s ingerelje.

- Nézze kérem, nem lenne szives tudatni velem, hogy miket enged meg nekem?

Eliz valami nagyon bántót, nagyon sértőt akart mondani. De megsajnálta s nem kívánt egyebet, mint menekülni tőle, akár a ruhájára került pehelytől. Lesímította.

- Kérem, legyen udvarias - mondta halkabban. - Beteg vagyok. Semmi kifogásom sincs ellene, ha minden úgy marad közöttünk, mint eddig. Elférünk egymás mellett. Adieu!

Ezzel ott hagyta.

Báldy Miklós felszökött s néhány lépéssel beérte. Olyan ingerült volt, meg akarta kapni a karját, hogy maradásra kényszerítse. Eliz megfordult s tekintetük találkozott.

...Nos?!

A grófnak rángatództak ajkai, a torka rezgett. Ha minden csepp vérét kihegyezte volna az idegölő vágyakozás és sovárgó ölelésre nyújtott karjait lökte volna vissza Eliz, nem ingerelhette volna föl jobban ezt a roncsolt szervezetű, engedelmességről mit sem tudó embert, mint hideg, méltóságos magatartásával. Mintha minden betű karmolta volna a torkát, rikácsolta: - Szeretné, ha elhordanám magam innen, mi? - - Turbékolnának együtt!

- Mit mondott?!

- Gajáryt. Ugye - -

Eliz kinyújtott karral az ajtóra mutatott. Reszketett, mintha szél érte volna.

- Menjen!

...Báldy kirohant. Az ajtónál megbotlott s hangosan káromkodott.

Futott Gajáryhoz. Kopogtatás nélkül akart benyitni, ezzel a szóval: bitang! - Az ajtó zárva volt. Gajáry elment valamerre. No majd megjön.

Addig a gróf mást gondolt. Közben egy kissé sétálgatott is a tóparton s a friss levegőn kiszellőzött a feje. Roppant nevetséges bolondságnak találta ezt az egész holmit. Nem érdemes, hisz valójában semmi alapja az egészre s még lekésik miatta a derbyről.

Kicsi hujja, hogy fel nem ment a feleségéhez bocsánatot kérni illetlenkedéseért. Mi is lelhetette őt, hogy ilyen csávába lovagolt? Ez a czudar unalmas fürdő az oka.

Haza ment. Néhány sorban bocsánatot kért Eliztól. Alig maradt annyi ideje, hogy kijuthasson az indóházhoz. Dominique nem tudta megérteni, hogy mire ez a nagy sietség.

IV.

A Monte-Recchetta mögé hajlik a nap, a Garda biborpiros tükréről az intenzív fényesség besugárzott a nagy szárnyas ablakokon s ünnepélyes színezetet adott a teremnek, hol az imént törülte le egy üde lélek szűzies hamvát egy ostoba ember. Valamelyik tóparti latteria verandáján csimpolyás nyeggette minden érzés nélkül, egyhangú nótáját. A vérig sértett asszony az ablakfüggönybe kapaszkodott, hogy a térdei össze ne rogyjanak alatta. Alig birt állani s e pillanatban mélységes undort, kimondhatatlan gyűlöletet érzett az egész mindenség iránt.

Megérdemli ez az ember, hogy becsületes maradjon a felesége?...

Szédületes gondolatok járták az agyát. Hogy holnap magához hivatja a grófot és a szemébe vágja: szeretem, de neked semmi közöd ne legyen ehhez, türnöd kell, mert különben kikiáltom az egész világnak, hogy Báldy Miklósné - -

Már sötét volt s még mindig ott állt az ablak függönyébe markolva. Nem tett egy lépést se, azt hitte összeesik, ha elmozdul onnan. Egyszer csak megrázkódott.

Immár elmúlt minden, a mi volt, ezután egy új élet kezdődik. Eddig volt!

Köpenyt vett s kalapot. Átfutott a másik emeletre, hol Gajáry lakott. A lépcsőket futva görcsösen köhögött. Fent a folyosón senki se volt. Gajáry ajtaja előtt megállt, megfogta a kilincset s egy pillanatig habozott...

AZ UTOLSÓ ÁLLOMÁS FELÉ.

A «Vorwärts» harmadik osztályu fedélzetén, öles fenyőfagerendák tetején, egy zsidó család helyezkedett el, nagy mulatságára a vidám matróz népnek.

Öten voltak s az elindulás napján úgy összebújtak, mint vihar idején az eresz alá kuporodott verebek.

Egy reszkető fejű, sovány, kaftános öreg ült a legmagasabban; hosszú hófehér szakálla leért a melle közepéig; az ő patriarchát, Ábrahámot rajzolja ilyenek a kis képes bibliákban. Mellette helyezkedett el egy kevésbé elaggott, de csak olyan ősz ember, meg egy töpörödött öreg asszony. Két gyermek is volt velük. A fiúcska nyolcz esztendősen lehetett s tizenegy éves a kis leány. Kopottak voltak s lerítt róluk a szegénység. Összevissza egy koffer, egy telirakott zsák s vagy három tarisznya volt az összes motyójuk.

Az öregek számba se vették a körjük csoportosuló útasokat, két megviselt nagy imádságos könyvet szedtek elő a zsákból s folyton ott, a bagázsijuk mellett gubbasztva, mélységes nyugalommal kezdték meg a nehéz, hosszú utat. Egyáltalában nem úgy néztek ki, mint a kik vagyont szerezni indulnak a világ másik felébe.

Annál többen mozogtak a gyermekek s csacsogtak folyton. A leányka mosolygott mindenkire, ragyogó fekete szemeiből félénk, ragaszkodó természetű és tudatlan kis lélek kiabált ki, szép kíváncsi arczocskája szinte követelte a kényeztető csókot. Az első árbócz tövében egy tömzsi, piros fezes arab terítette ki a színes szőnyegét s alig indult el a hajó nagy kattogás és láрма közepette Triesztből, már édességekkel etette a két gyermeket. A fiú előbb megkérdezte az öreget, hogy szabad-e, de a leányka minden lelkiismeretfurdalás nélkül majszolta a rahat-lukumot.

Ez az arab sokat beszélt s csakhamar nagy barátságba keveredett mindenkivel. Elmondta, hogy Münchenben van egy kis kávémérése és most Smyrnába megy. Eisenhutnak hoz majd onnan egy szép arab leányt, modelnek egy most készülő, keleti tárgyú festményéhez. Egy jeruzsálemi asszony, meg egy örmény barát is oda telepedtek a közlékeny arab mellé s roppant vehementiával ismerkedtek. Érdekes csoport volt ez. Az asszony fejét és vállát keleties redőkbe csavart fehér csipke tarha borította, a barát meg a fekete posztó kapuczinját húzta a tarkójára a szél ellen; néhány lépésnyire tőlök, a halomba rakott vastag horgonyköteleken, egy bánatos apácza merengett maga elé.

Csak a három öreg zsidóval nem törődött senki.

Alkonyat felé homlokukra szíjjazták a tvilemet, magukra borították a sötétkék csíkos imakendőt s imádkoztak. Az öregebbik alig tudott a lábán állni, neki-neki esett a fenyő gerendáknak, úgy ingott a hajó. De azért végig mondta, abba nem hagyta volna az imádságát. Fehér, összeecsapzott szakállát kivetette néha az imakendő alól a szél s ő kelet felé tárt karjaival, a végtelenbe meredt vizenyős szemeivel, mintha az ígért földjét látta volna ott messze, messze a hamvas színű felhők mögött...

A két gyerek ezalatt az öreg asszony szoknyája mellé húzódva, félénk szemekkel nézte a járókelő hajós népet, kik közül némelyik megállt a furcsa csoport előtt.

Már sötét volt, csak elibém kerül egyszer a kis leány. Megfogja a kabátomat:

- Gyere bácsi!

Odavezetett az öreg asszonyhoz, ki egy cserépbögrét szorongatott a kezében s elkeseredetten kezdett panaszkodni, hogy bement a konyhába, de kikergették a kukták. Csak egy kis meleg

vízet kért, csak egy kis kávé akart az öregnek csinálni, de nem adnak neki. A férje az imént odament a világos ablak alá az imádságos könyvével, de a mint észrevette őt a szakács, azonnal betette az ablaktáblát. - Még a világosságot is sajnálja tőlünk.

Mikor hozzájutott a meleg vízhez, alig győzte a hálálkodást.

«Gazdag legyen!» - kívánta az asszony; «az Isten áldja meg jó feleséggel, sok gyermekkel» - mondta az ember s nyújtotta a kérés, nehéz kezét.

Másnap, pénteken, az otrantói szoros felé közeledtünk. Egész nap borús idő volt, fújt a szél s erősen hullámozott a tenger. Az én utasaim mód nélkül oda voltak; nyögtek, siráncokztak s mind a mellüket verték. Csak a két gyermek mosolygott.

Kérdeztem az asszonytól, hogy hívják a kis leányt?

- Brane, az én unokám. - Mondta rossz németiséggel.

Aztán beszélgettünk. Biz ők nem milliók után mennek. Husyatinból, Galicziából jöttek s Jeruzsálembe mennek.

- Van ott Jeruzsálemben valakijük?

- Nincs senkink, de oda megyünk, hála az Istennek. Már öregek vagyunk, majd csak megsegít Ő ezután is minket, majd csak rendel valamit addig, mire haza érünk.

Haza?!

- Hát mégis csak van ott valakijük? Vagy oda valók?

- Nincs ott senkink. Áldassék az úr isten neve, hogy már oda mehetünk.

Ott van nekik otthon, a hol senkit nem ismernek, a hol soha nem voltak!... És valami különös, fanatikus áhitattal mondják ki az isten nevét.

- Meddig maradnak ott?

Ekkor héberül előszólította a férjét s az felelt helyette:

- Mindig ott maradunk uram, már öregek vagyunk.

Mellém ült a fenyőszálra s elmondta szomorú, alázatos hangon, hogy Husyatinban volt egy kis házuk és boltjuk. Egy leányuk is volt! Férjhez adták, de hamar meghalt Zwettel, a férj s a leányuk özvegyen maradt ezzel a két kis gyerekkel. A fiú kilencz hónapos volt, a leány másfél éves, mikor ismét férjhez ment az anyjuk egy vagyonos özvegy emberhez, a ki kivitte őt Amerikába. Az új férjnek is voltak gyermekei, hát a két kicsit ott hagyták egyelőre az öregek-nél, hogy majd később magukhoz veszik. De bizony később se vették ők magukhoz.

- De ugye csak küldött néha pénzt a leányuk?

Az asszony gyengéden simogatta ránczos kezével az ölébe bújt leányt s nehéz sóhajjal mondta, hogy «nem!» Az ember hallgatott és szomorúan bámult ki az ultramarin kék tengerre.

- Kiadtuk a házat százhetven forintért, ezt is vettünk, azt is vettünk. Triesztben egy fél forintot fizettünk a hálásért, fél forintot azért a mit megettünk, vettünk az útra kenyeret, heringet meg hagymát, a hajó négy arany... Most megölhetnek egy forintért.

- Hát miből élnek majd Jeruzsálemben?

- A feleségem jól tud főzni, a császár is megeheti a főztét. Meg tud a bábasághoz is. Imádkozunk, mindig imádkozunk, hogy a jó isten adjon kenyeret.

Nyugaton lassú méltósággal teregette szét bíborveres turbánját a hullámok közé boruló nap, széles aranyos sávokat szórva szét az ezüsfényű felhőkön; nagy félkörben narancssárga

színüre vált az ég s a hajó mellett kék tenger sápadt, fűzöld mezőket ringatott a láthatáron. Ott valahol a végtelen távolban, a csodaszép felhőkárpitok mögött, túl az otrantói szoroson, a görög hegyeken s a nagy vizeken is túl, ott van valahol az az erős, hatalmas és szigorú isten, a kinek gondja kell, hogy legyen ezekre a földhöz ragadt, talán épen erős hitük miatt annyit gúnyolt, annyit üldözött páriákra, - és meghallgatja a mint az ingó árbóczkötelekbe kapaszkodva, minden ízükben reszketve, őhozzá imádkoznak.

- Miért nem maradtak Husyatinban?

- Uram! Mi már öregek vagyunk, azért imádkozunk régen, hogy ott temessenek el bennünket Jeruzsálemben, imádkozhassunk a siralom fala mellett, hogy meglássuk egyszer a Tere-Moriah hegyét... Áldja meg önt az Isten.

Valamit szólt ekkor neki a reszkető fejű öreg s hozzákezdték a pénteki ájtatossághoz. Átszíjjaszták a homlokukat, a kezeiket, a csíkos kendőt fejükre terítették s hangosan imádkoztak, folyton hajlongva, verve a mellöket, hogy szinte összerogytak a fáradságtól.

Az asszony egy bőrpárnát húzott elő a zsákból s lefektette a két gyereket. Azután két burgonyát hámozott meg, kettévágta s kivájta kissé a belét. Kíváncsian vártam, hogy mi lesz ebből?

Olajat öntött az így készült burgonyacsészébe, a köténye széléből rongyot hasított le, összesodorta s az olajba tette. Ezek lesznek a péntek esti gyertyák. Meggyújtotta, de a szél elfújta. Meggyújtotta ismét s a szél elfújta megint. Egy erős dalmát leány széles mosolylyal mutatta egy matrónak ezt a mulatságos jelenetet.

Az asszony kérte a matrózt, hogy engedné meg neki, hadd vigye be a fedett kazánfolyosóra a mécseseit, de az durva hahotával utasította vissza. Csak hadd vesződjék a bolondságaival!

Erre azután keresett az öreg asszony egy szélmentes helyet. Az emelőgép alsó tálcáján van egy fedett vascsatorna, melyben meggyúlik a korom, esőlé, szemét, ott takarított ő a mécseseinek egy kis helyet. Ott pompásan égtek. Melléjük guggolt, átsimította kezeit a libegő kis lángok fölött, tenyereibe temette az arcát s áhitatosan imádkozni kezdett. Csaknem zokogott, úgy kért valamit, - bizonyosan nem sokat.